

ELS FETS DE CORPUS DE 1919: EL BISBE DE BARCELONA,
ENRIC REIG I CASANOVA, I EL PRESIDENT DE LA
MANCOMUNITAT, JOSEP PUIG I CADAFALCH, DAVANT DEL
SENTIMENT CATALANISTA DELS INICIS DEL SEGLE XX

RAMON CORTS I BLAY

El present article estudia la documentació provinent de l'Arxiu Secret Vaticà tant en allò que es refereix als fets ocorreguts a Barcelona arran de la processó de *Corpus Christi* de l'any 1919, com a l'ambient previ a aquests fets i, sobretot, a llurs conseqüències, amb l'objecte de poder analitzar les relacions entre el nacionalisme català, que s'anava consolidant entorn de la Mancomunitat de Catalunya, i l'Església.¹

La celebració de Corpus Christi i de la seva processó, aquell 19 de juny de l'any 1919, tingué un relleu especial, ja que es festejava el sisè centenari de la institució d'aquesta solemnitat a la catedral de Barcelona. Per a aquesta ocasió, les senyores de la Lliga Espiritual de Nostra

1. D'aquests fets del Corpus i de la situació sociopolítica que els va precedir i acompanyar, ja en va parlar mossèn Joan Bonet i Baltà quan encara ignorava, però, la documentació de l'Arxiu Secret Vaticà. J. BONET I BALTÀ, "Reig i Casanova pastor sol·licit de Barcelona (28-V-1914 a 22-IV-1920)", dins: *Agullent: 1885- 1985: IV centenari de la segregació jurídica d'Agullent d'Ontinyent*. Publicació a cura d'Emili Casanova, Ontinyent, Caixa d'Estalvis d'Ontinyent, Servei de Publicacions, 1985, 193-204.

Senyora de Montserrat havien regalat al capítol catedral una senyera on figurava l'escut del mateix capítol; és a dir, les quatre barres catalanes i la creu blanca. Després d'haver estat acceptada aquesta ofrena pel capítol de canonges fou hissada a la torre de la catedral el dia abans de la festa. El bisbe de Barcelona, Enric Reig i Casanova,² en veure-la onejar l'endemà des de les seves habitacions del palau episcopal, i en no haver donat cap ordre al capítol catedral perquè hi fos col·locada cap mena de bandera, manà que fos retirada.

La decisió del prelat fou immediatament interpretada com un acte hostil a la bandera i als sentiments catalans. Originà també un sorollós conflicte religiosopolític en un moment d'especial eufòria del nacionalisme català i en una situació delicada de repressió política, puix que la província de Barcelona tenia restringides les llibertats constitucionals. En efecte, hi intervingueren primerament la Diputació i l'Ajuntament, i de retruc la Mancomunitat de Catalunya. Fou aquesta institució qui, a més del bisbe de Barcelona, informà la Nunciatura Apostòlica de Madrid del que s'esdevingué per Corpus i de les reaccions suscidades els dies següents.

El fets de Corpus, els podem relatar ací tal com ho féu la premsa l'endemà mateix de la processó. Així, «El Correo Catalán» del dia 20 de juny de 1919, en deia:

«Ante tal hecho [la retirada de la senyera del campanar de la catedral] a la hora de la procesión el alcalde de Barcelona (Sr. Martínez Domingo) y el presidente de la Diputación (Sr. Vallés i Pujals) conferenciaron con el Obispo a fin de conseguir se volviera a hiszar la bandera arriada pues de lo contrario habían acordado retirarse dichas corporaciones...»

Un altre diari, «La Veu de Catalunya» feia així:

«Una vegada s'han retirat respectivament a la Casa Consistorial i al Palau de la Generalitat es comentava amb vivesa l'incident que s'havia desenrotllat. Regidors i diputats van contemplar des dels balcons dels respectius palaus (plaça de Sant

2. A. MANENT I SAGIMON, article Reig i Casanova, Enric: *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. III, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Editorial Claret, 2001, 220-221.

Jaume) el pas de la processó quan aquesta retornava a la Seu [...] En apropar-se la Custòdia, ha eixit del Palau de la Generalitat el president de la Mancomunitat de Catalunya, don Josep Puig i Cadafalch, el de la Diputació don Joan Vallès i Pujals amb ciris encesos [...] Al mateix temps sortia de la Casa de la Ciutat un municipal de gran gala a cavall amb la bandera de la Ciutat i regidors presidits per l'alcalde Martínez Domingo [...] Al pas de Nostramo, diputats i regidors s'han agenollat prestant acatament i tot seguit s'han retirat. El públic ha seguit estacionat a la plaça de sant Jaume aplaudint als diputats i regidors quan sortien de l'Ajuntament i Diputació.»³

L'altre gran protagonista del Corpus de 1919 fou Josep Puig i Cadafalch, que exercia en aquells moments la presidència de la Mancomunitat de Catalunya. D'aquest eminent arquitecte, polític i historiador de l'art –tal com és qualificat pel seu biògraf Enric Jardí–⁴ no és, potser, prou coneguda la seva dimensió religiosa com a home públic. L'estudi dels fets que ens ocupen permetrà veure aquest aspecte de la personalitat de Puig i Cadafalch.

I. L'AMBIENT PREVI ALS FETS DE CORPUS DE 1919

Abans d'endinsar-nos en la consideració dels fets de Corpus de Barcelona de 1919, caldria traçar el marc politicosocial i religiós dins del qual es varen produir. Per a fer-ho, seguirem de prop l'esquema que en féu mossèn Bonet i Baltà⁵ i ens servirem ja des d'ara les informacions que puguem manllevar dels fons vaticans.

3. Textos citats per BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 201.

Sempre que aparegui un text enclòs per cometes espanyoles « » significa que pertany a autors o escrits que se citen segons la llengua original, mentre que les cometes volades “ ” indiquen que el text que enclouen l'hem traduït al català. Hem adoptat aquest criteri per no carregar el cos de l'article amb citacions en diverses llengües.

4. E. JARDÍ, *Puig i Cadafalch. Arquitecte, polític i historiador de l'art*, Mataró, Edició de la Caixa d'Estalvis Laietana, 1975. Puig i Cadafalch (Mataró, Maresme, 1867 - Barcelona 1957) fou president de la Mancomunitat durant quatre mandats.

5. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 199-201.

1. El capteniment de Reig i Casanova respecte del desvetllament del sentiment catalanista

Els fets del Corpus de 1919 han d'emmarcar-se primer de tot en el capteniment del mateix Reig i Casanova respecte a la bullida nacionalista i a algunes actuacions del prelat en aquell any. Bonet i Baltà assenyala en aquest sentit, i com a precedent, que el bisbe de Barcelona, valencià d'origen, que dominava perfectament el català, no volgués emprar aquesta llengua en la major part dels actes del seu pontificat. I conclou així: «El doctor Reig actuà sempre amb una clara adhesió a les institucions centralistes i quedà excessivament indiferent a les actituds de reivindicacions catalanes, llavors vigoroses i exigents.»⁶

Tractar de les posicions del bisbe Reig i Casanova pel que fa al fenomen nacionalista unit al desvetllament de l'ús del català, sobretot l'ús que ell feia d'aquesta llengua en els actes públics del seu ministeri episcopal, exigiria una consideració més atenta. Aquí recollim sols les notícies esparses que sobre aquest tema hi ha a l'Arxiu Secret Vaticà.

La primera referència que hem trobat del posicionament de Reig i Casanova sobre el sentiment catalanista a Barcelona és del final de 1915. Aleshores, el bisbe es mostrava recelós al nunci Francesco Ragonesi davant del propòsit del pare Gabriel Palau de circumscriure l'Acció Social Popular a Catalunya, ja que amb això, creia el prelat, "hom podria fomentar encara més el regionalisme imperant a Barcelona".⁷

Reig i Casanova i el catalanisme dels caputxins

Els caputxins del convent de Pompeia de la Ciutat Comtal constituïren per al seu bisbe una font de problemes quasi bé inexhaurible en xocar amb el que ell considerava llur catalanisme exaltat. Ja l'any

6. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 199.

7. Carta del bisbe Reig i Casanova al nunci Ragonesi. Barcelona, 5 de desembre de 1915. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 742 *fasc. 2, ff. 100-103*. Quan sigui possible, oferirem la referència del registre del document citat, segons R. CORTS I BLAY, *Regests de la documentació del segle XX sobre Catalunya i la Santa Seu conservada a l'Arxiu Secret Vaticà. I. Fons de la Nunciatura de Madrid (1899-1921)*, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1992 [Studia, Textus, Subsidia: V] número del document registat 516.

1916, Reig i Casanova informava el nunci Ragonesi sobre la identificació dels caputxins de Barcelona, i en especial del pare Rupert de Manresa, «*que hace años que debiesen haberlo sacado de aquí*», amb els corrents catalanistes «*a lo Cambó*»⁸. A aquest polític, el prelat el tenia per un catalanista radical, que fins i tot s'aprofità de la vaga obrera de Barcelona del mes de març de 1919 per difondre el seu peculiar "catalanisme."⁹

Els caputxins de la seva diòcesi, per mor de llur catalanisme, foren encara motiu de noves acusacions en les cartes que el bisbe adreçava al nunci. El 1917 es planyia de la negativa del caputxí pare Frederic de Berga i del seu provincial, el pare Fermí de la Cot, a predicar en castellà a la catedral durant les missions populars d'aquell any.¹⁰ Monsenyor Reig i Casanova envià poc després al nunci, el mes de març de 1917, una *Relación de lo que ocurre con los religiosos capuchinos de Barcelona* per si li semblava bé de fer-la arribar a Roma.¹¹ La *Relación* tocava diversos punts. L'un era l'episodi de la predicació a la catedral, i l'altre, que interessa de recollir aquí, era el llibre del pare Miquel

8. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi, Barcelona 6 de juny de 1916. ASV Arch. Nunz. Madrid 742 fasc. 2, ff. 5-7. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 508. Amb la carta envia al nunci un retall d'«El Correo Catalán» del mateix dia 6 de juny, signat per Wifredo. Es tracta d'una crítica a la Lliga Regionalista i a Cambó, que, en la festa de «*la mal llamada*» –segons el diari– «Unitat Catalana» havia dit: «I hem vist, aquests anys en què se'ns tira en cara el nostre exclusivisme i se'ns titlla d'egoistes, hem vist que en lo més gran, en lo més respectable, en lo que entra més al fons de la consciència, s'hi segueix igual procediment. Fa pocs, anys, l'episcopat de Catalunya era quasi bé tot català. Avui quasi no hi queda cap català. Sembla que's vulgui dir que la Iglesia, com si estigués al servei d'un Estat enemic, ha de contribuir també a la desnacionalització de Catalunya». ASV *Ibid.* fol. 8.

9. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi, Barcelona 2 d'abril de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 764 fasc. 4, ff. 575-578. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 676.

10. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi, Barcelona, 24 de febrer de 1917. ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, ff. 358-441. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 551. Veieu l'APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 1.

Fra Valentí Serra de Manresa ha estudiat aquest episodi del catalanisme dels caputxins barcelonins utilitzant les fonts de l'Arxiu General dels Caputxins. V. SERRA DE MANRESA, *La provincia de framenors capuchinos de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)*, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 2000 [Col·lectània Sant Pacià: 70] 86-93.

11. Efectivament, va arribar a mans del cardenal secretari d'Estat. Carta de Ragonesi al cardenal Gasparri, Madrid, 23 d'octubre de 1917. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1160 459, ff. 15-16.

d'Esplugues *Nostra Senyora de la Mercè*, que tenia com a subtítol *Estudi de psicologia ètnico-religiosa de Catalunya*, encaminat, segons el bisbe, a assolir una Església a Catalunya "independent de la d'Espanya".¹²

El doctor Reig i Casanova, que tenia bons contactes a Madrid, féu arribar encara al nunci la còpia d'un telegrama en què l'ambaixador d'Espanya davant de la Santa Seu, Fermín Calbetón, comunicava al president del Consell de Ministres, comte de Romanones, que havia lliurat la nota o *Promemoria sobre los capuchinos de Barcelona y de Cataluña*¹³ que el Govern espanyol presentava a Secretaria d'Estat. Al bisbe de Barcelona, aquest telegrama li havia estat fet a mans pel president del Consell de Ministres, que al mateix temps li feia saber – com també li ho havia escrit el ministre de Gràcia i Justícia – que el Papa havia rebut el general del caputxins i li havia dit que els pares Miquel d'Esplugues i Rupert de Manresa serien allunyats de Barcelona. Copiem a continuació el text del telegrama que rebé Reig i Casanova:

«El Embajador de España cerca de la Santa Sede al Presidente del Consejo de Ministros. He notificado al cardenal Secretario de Estado y al General de Capuchinos la decisión del Gobierno de castigar con rigor la conducta separatista que vienen haciendo en Barcelona y Cataluña frailes sibaritas y antiespañoles rebeldes por tan ilegales e insanas predicaciones a su prelado y tanto Vaticano como General se ponen a disposición Gobierno y ayudarán en su empresa que patrocina Su Santidad para que sea con todo rigor suprimida y castigada tal campaña. General me ha contado triste historia de sus religiosos en esta provincia tanto la relajación monacal como la política atribuyendo al poder nacionalista que le llama poder oculto. Reiterará reforzará medidas que hasta ahora fueron impotentes aun con su presencia

12. Aquesta *Relación* és datada a Barcelona, 10 de març de 1917. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1160 459, ff. 10-13. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi enviant la *Relación* i dos llibres. Barcelona, 10 de març de 1917. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 751 fasc. 5, ff. 317-318. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 550.

13. *Pro memoria para conocimiento del Eminentísimo Señor Cardenal Secretario de Estado de Su Santidad en el asunto relativo a la conducta de los religiosos capuchinos de Cataluña y muy especialmente de los de Barcelona*. Roma, 10 de març de 1917. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1160 459, ff. 4-7v.

allí y del Vaticano recibirá tambien Nuncio instrucciones, bien entendido que toda medida de rigor será apoyada decididamente por su Santidad.»¹⁴

Tot i haver estat comunicat al bisbe de Barcelona que els caputxins Miquel d'Esplugues i Rupert de Manresa serien traslladats a d'altres convents de fora de la ciutat, la mesura no s'arribà a executar.¹⁵ El mateix Reig i Casanova explicà al nunci, el mes de setembre de 1917, per què no es duagué a terme el que ha s'havia determinat des de Roma, comptant per a això amb la col·laboració del general dels caputxins, pare Venanci de Lisle-en-Rigault. En efecte, diu el bisbe, el defïnitori general dels caputxins decretà l'allunyament de Barcelona dels esmentats frares, però aquests religiosos impetraren l'ajut del diputat Francesc Cambó amb l'objectiu d'anul·lar la decisió del defïnitori general. El polític visità aleshores –com ho féu també el provincial dels caputxins, pare Fermí de la Cot– Reig i Casanova i va dir-li que ell s'oposaria amb totes les seves forces a qualsevol canvi dels dos caputxins. I la decisió fou revocada pel francès ministre general dels caputxins, amb el “ridícul pretext” –com el qualificarà el nunci– que el bisbe de Barcelona perseguia els esmentats religiosos pel fet d'haver-se mostrats amb franquesa davant del prelat com a “francòfils”.¹⁶

En una altra carta a monsenyor Ragonesi, el bisbe li féu avinent que aquest episodi havia lesionat la seva autoritat episcopal, i demanà a la Santa Seu que intervingués en aquesta qüestió.¹⁷ El nunci informà,

14. Telegrama de l'ambaixador Fermín Calbetón al comte de Romanones. Roma, 11 de març de 1917. ASV *Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, fol. 325*. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 30 de març de 1917. ASV *Ibid., fol. 324*. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 550.

15. «Estuve en Roma, con motivo de la visita ad limina, del 18 de abril al 10 de mayo, y en mis varias entrevistas con el Defïnidor español y con el Rvmo. P. General, se me aseguró que todo lo dispuesto sería cumplido antes de mi regreso a Barcelona». Carta de Reig i Casanova a Gasparri. Barcelona, 24 de setembre de 1917. ASV *Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, fol. 333v*. Vegeu també SERRA DE MANRESA, *Provincia de fraïmenors caputxins (1900-1936)* pàg. 89.

16. Ofici de Reig i Casanova a Gasparri. Barcelona, 24 de setembre de 1917. ASV *Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, ff. 333-343v*.

17. «No hay clérigo alguno en mi diócesis, por humilde y desdichado que sea, ni aun seglar, sea quien fuere, que al acudir a la Santa Sede formulando una queja cualquiera, no se le oiga y se proceda a la averiguación del Hecho... Yo no puedo creer que al llegar al Papa quejas y denuncias graves documentadas del Obispo contra unos

doncs, el cardenal secretari d'Estat del tomb que havien pres a Barcelona les relacions de seu bisbe amb els frares caputxins.¹⁸ El cardenal Gasparri féu des de Roma, durant el mes de novembre d'aquell any de 1917, les corresponents gestions que desembocaren en el fet que Benet XV expressés el seu desig que el cardenal de la Congregació de Religiosos, Giulio Tonti, cridés el ministre general dels caputxins i li fes present la necessitat urgent d'ordenar l'immediat allunyament de Barcelona dels pares Miquel i Rupert.¹⁹

El mes de febrer de 1918 –constatava estranyat Reig i Casanova a Ragonesi– els dos religiosos seguien encara a Barcelona malgrat els passos que el cardenal Gasparri havia fet a Roma.²⁰ En realitat, però, la Congregació de Religiosos ja havia decidit, en data 16 de novembre de l'any anterior, «*removeatur statim ab urbe Barcinonensi PP. Michaël de Esplugas et Rupertus de Manresa*», i així li fou comunicat al ministre general dels caputxins.²¹

Tanmateix, el general dels caputxins, al començament del mes de febrer de 1918, trameté a la Congregació de Religiosos una comunicació o vot del definitori general dels caputxins, en el qual es deia substancialment que, mantenir la decisió presa per la Santa Seu i d'insistir perquè Miquel d'Esplugues i Rupert de Manresa fossin remoguts de Barcelona, podria ser “injusta” perquè obeiria sobretot a les pressions del govern espanyol, i en aquell estat de les coses la decisió de la Cúria semblava als religiosos “ineficaç i perillosa”. Ineficaç, perquè “no impediria pas als catalans d'abandonar llurs ideals

religiosos, no se haga absolutamente caso alguno. Una correcció la consideraria preferible al silencio absoluto». Ofici de Reig i Casanova a Gasparri. Barcelona, 24 de setembre de 1917. ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, fol. 334.

18. Carta confidencial de Ragonesi a Gasparri. San Sebastián, 23 d'octubre de 1917. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1160 459, ff. 15-15v. ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, ff. 330-330v (minuta).

19. Despatx de Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 10 de novembre de 1917. ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, fol. 313. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 550.

20. El nunci havia deixat llegir al bisbe de Barcelona el despatx del cardenal secretari d'Estat del 10 de novembre de 1917 en el qual deia que el Papa cridaria el general dels caputxins per treure de Barcelona els pares Miquel i Rupert. Barcelona, 26 de febrer de 1918. ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, fol. 342.

21. Despatx de Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 16 de juliol de 1918. ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, ff. 347-350. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1160 459, ff. 23-24 (minuta).

regionalistes” i tampoc solucionaria els conflictes amb l’autoritat episcopal de Barcelona. Perillosa, perquè una mesura com la que pensava adoptar Roma cavaria i aprofundiria encara més el fossat que separava la província caputxina de Catalunya dels superiors de Roma. És per això que els caputxins s’inclinaven per no prendre cap mesura de rigor. Creien també que procedint d’aquesta manera hom no podria pensar que es comprometés l’autoritat del bisbe de Barcelona, sinó, en tot cas, la de l’orde, que era la que havia pres la iniciativa de la decisió i de donar-se més temps per estudiar profundament les queixes de la Santa Seu, oferint així, en canvi, als pares Miquel i Rupert la possibilitat de poder-se defensar i d’explicar-se.²²

El nunci fou informat pel cardenal secretari d’Estat del vot que presentà el general dels caputxins a la Congregació de Religiosos i de la pregunta del prefecte d’aquesta Congregació, cardenal Tonti, sobre «*se sia il caso di prendere altri provvedimenti e quali, oppure di soprassedere*». ²³ Ragonesi féu conèixer igualment al bisbe de Barcelona el vot del general i la pregunta del cardenal Tonti, i li pregà que li donés el seu parer perquè li servís a ell mateix com a base de la contestació que pensava donar a Roma.²⁴

Reig i Casanova, en una elaborada i ben equilibrada resposta al nunci, de l’1 d’octubre de 1918, concloïa que l’afer dels caputxins de la seva diòcesi era tan complex, que ell mateix entenia que era millor donar-lo per acabat. Les raons que adduïa fonamentalment eren dues. La primera, era la mateixa confessió d’impotència per part del general dels caputxins de posar remei als mals que afligien l’orde a Barcelona. La segona raó era la situació que s’havia creat durant el temps transcorregut des que es va anunciar la primera mesura –abril de l’any anterior– contra els caputxins de Barcelona, fins a la celebració del capítol provincial dels caputxins –juliol de 1918– en el qual havia estat elegit com provincial de Catalunya el pare Miquel d’Esplugues i havia confirmat en el càrrec el pare Rupert de Manresa.²⁵

22. Despatx del prefecte de Religiosos, cardenal Tonti, al cardenal Gasparri. Roma, 5 de juliol de 1918. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1160 459, ff. 19-22.

23. Despatx de Gasparri a Ragonesi, que conté fragments seleccionats pel secretari d’Estat del vot del general dels caputxins. Vaticà, 16 de juliol de 1918. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 751 fasc. 5, ff. 348-350 (minuta).

24. Carta confidencial de Ragonesi a Reig i Casanova. Comillas, 21 d’agost de 1918. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 751 fasc. 5, fol. 347 (minuta).

25. «La experiencia acreditada que, invocando su condición de catalanistas y

Els caputxins catalans compliren amb la lletra de les disposicions de la Santa Seu, però de fet els pares Miquel d'Esplugues i Rupert de Manresa romangueren a Barcelona.²⁶

Reig i Casanova i el catalanisme de Montserrat

Passat ja el Corpus de 1919, Reig i Casanova es planyia encara en una carta a Ragonesi de l'actitud que els caputxins mantenien envers ell mateix. En efecte, el prelat es dolia de la manca de suport que trobà en els caputxins i en l'abat coadjutor de Montserrat després dels fets de la diada de Corpus i del capteniment "dels catalanistes" envers la seva persona.²⁷

A més de l'absència de qualsevol mostra de solidaritat per part de l'abat coadjutor de Montserrat, Antoni M. Marcet, el bisbe de Barcelona confessava també al nunci que li havia molestat el capteniment del mateix abat en el sínode diocesà del mes de març d'aquell 1919, per la qüestió de l'ús del català en la predicació.²⁸ De fet, el criteri de

aliadófilos, cualquier cosa que se intente contra ellos [els pares Miquel d'Esplugues i Rupert de Manresa i d'altres caputxins] ha de repercutir en estos dos campos de la política nacional e internacional. Ello, está claro, que habría de acarrear una situación difícil a la Santa Sede y al Prelado. Es, pues, verdaderamente ineficaz y peligroso intentar poner remedio a los males denunciados [...] El obispo que suscribe entiende que debe sobreseerse y darse por terminado este asunto.» Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 1 d'octubre de 1918. *ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, ff. 344-345*.

26. El pare Rupert fou enviat uns dies al convent de Sarrià –que, rigorosament, era fora de Barcelona ja que fins 1921 Sarrià era un municipi independent– i el pare Miquel ja era també a Sarrià. SERRA DE MANRESA, *Provincia de framenors caputxins (1900-1936)* pàg. 90.

27. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 22 de novembre de 1919. *ASV Arch. Nunz. Madrid 770 fasc. 1, ff. 34-48*. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 751. *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1231 478, ff. 30-30v* (còpia). El bisbe escriví la carta per requeriment del nunci, que recollia informació sobre el catalanisme de Montserrat per disposició del cardenal Gasparri. Carta de Ragonesi a Gasparri. Madrid, 8 de desembre de 1919. *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1231 478, fol. 21*. La carta de Reig i Casanova, del 22 de novembre de 1922, responia a les accions empreses per Roma després de les queixes del rei Alfons XIII contra Montserrat, de les quals parlem més avall.

28. «[...] Que en la celebració del Sínode Diocesano, el Abad Coadjutor, que assistia en lugar preeminente, se levantó, con asombro de muchos, para votar en contra

l'ús de la llengua catalana que els monjos de Montserrat pretenien de normalitzar o estendre, ja fos en la predicació o en la pietat, no devia ser gaire compartit per Reig i Casanova, quan refereix al nunci que l'opinió pública considerava el monestir com un «laboratorio catalanista, especialmente en lo que se refiere a dar este tinte a la piedad».²⁹

Encara tenia el doctor Reig i Casanova un altre greuge, per extensió, contra Montserrat. Era a causa d'un monjo d'aquesta comunitat que es trobava a Roma, el pare Bonaventura Ubach. El bisbe el considerava com el possible causant que les greus denúncies que ell mateix havia presentat a la Santa Seu sobre la manera de procedir dels caputxins de Barcelona no haguessin produït cap efecte davant de la Sagrada Congregació de Religiosos.³⁰

Totes aquestes informacions del bisbe de Barcelona sobre Montserrat³¹ obeïen a consultes que es feien des la nunciatura aquella tardor de 1919 sobre «*Il catalanismo nel Monastero dei PP. Benedittini di Montserrat*».³² La investigació del cas fou llarga i es referia tant a

de lo propuesto por mi, de acuerdo con la Comisión prosinodal, respecto a predicación en catalán, apoyando con su voto la proposición en sentido de acentuar más esta forma de predicación [...] Que lo mismo se repitió al leerse la constitución sinodal que prohibía las casullas no litúrgicas, que capuchinos y benedictinos de Montserrat venían usando, levantándose también para votar en contra el Abad con los significados catalanistas que asistían al Sínodo». Carta de Reig i Casanova a Ragonesi, Barcelona 22 de novembre de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 770 fasc. 1, ff. 34-48. CORTS I BLAY, Regests núm. 751. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1231 478, fol. 30 (còpia).

29. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi, Barcelona 22 de novembre de 1919. ASV AN Madrid 770 fasc. 1, ff. 34-48. CORTS I BLAY, Regests núm. 751. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1231 478, fol. 30 (còpia).

30. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi, Barcelona 22 de novembre de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 770 fasc. 1, ff. 34-48. CORTS I BLAY, Regests núm. 751. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1231 478, fol. 31 (còpia).

31. Continuem referint-nos a carta de Reig i Casanova a Ragonesi del 22 de novembre de 1919.

32. Aquest és el títol que figura en la carta que fou enviada pel nunci al secretari d'Estat informant sobre el catalanisme imperant a Montserrat segons les informacions d'un monjo d'aquest monestir, Bernat Adell. Ragonesi al cardenal Gasparri. San Sebastián, 5 d'octubre de 1919. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1231 478, ff. 2-2v. Junta amb aquesta carta hi ha la de dom Adell. Montserrat, 10 d'agost de 1919. ASV Ibid. ff. 4-6. ASV Arch. Nunz. Madrid 770 fasc. 1, ff. 34-48 (còpia). CORTS I BLAY, Regests núm. 751. A partir d'aquesta acusació del monjo de Montserrat, es posà en marxa el procés al·ludit sobre el catalanisme en aquest cenobi.

l'abat coadjutor com als monjos del monestir. El mes de febrer de 1920, es feren a l'abat Marcet, en nom de l'autoritat del Papa, tres advertiments.³³ El primer, es referia al fet que l'abat evités entre els seus monjos qualsevol tipus de manifestacions polítiques. La segona advertència tenia a veure amb els “canviaments que sobre l'ús públic de la llengua catalana havien estat introduïts al monestir als darrers anys”. La Santa Seu, deia aquest *monitum*, “no podia aprovar aquest canvi”.³⁴ Finalment, que l'abat no obstaculitzés de cap manera, en les coses anteriors, les directrius de l'autoritat de l'ordinari de la diòcesi, el doctor Reig i Casanova.

2. El capteniment de la Santa Seu respecte del desvetllament del sentiment catalanista i nacionalista

La Santa Seu seguia també ben de prop, ja ens n'hem pogut adonar, la bullida catalanista d'aquells anys –i d'altres– que es donava durant pontificat barceloní de Reig i Casanova. En efecte, el mes de gener de 1919, el nunci envià al secretari d'Estat, cardenal Pietro Gasparri, un dossier sobre la «*questione catalana*» vista pel mateix Ragonesi. En aquest informe, hi explicava que el govern espanyol havia suspès les garanties constitucionals a la província de Barcelona a causa dels moviments revolucionaris i recordava també al cardenal Gasparri com, el mes de novembre de l'any anterior, assenyalant les diverses causes de la greu situació política d'Espanya, apuntava ja a «*la questione catalana, la quale si trova appunto ora nella sua fase piú acuta*». Interessa saber aquí que en el seu report a la Secretaria d'Estat, el nunci mostrava un bon coneixement tant de la situació política espanyola, com de les principals figures del

33. Carta del cardenal Gasparri a l'abat coadjutor de Montserrat Antoni M. Marcet. Vaticà, 21 de febrer de 1920. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1231 478, ff. 35-35v (minuta). ASV *Arch. Nunz. Madrid* 770 fasc. 1, ff. 34-48. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 751.

34. «II. La S. Sede non può approvare i cambiamenti fatti nel Monastero, da alcuni anni in qua, nell'uso pubblico della lingua catalana; mentre i predecessori di V. P., pur essendo catalani, non si erano accinti ad introdurli.» Carta del cardenal Gasparri a l'abat Marcet. Vaticà, 21 de febrer de 1920. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1231 478, ff. 35-35v. (minuta).

catalanisme polític d'aleshores, com Francesc Cambó i Josep Puig i Cadafalch.³⁵

El setembre de 1918, els bisbes de la Tarraconense havien fet sortir una *Carta pastoral dels prelats de Catalunya* que pretenia orientar llurs diocesans en aquell desvetllament de l'esperit catalanista, encara que mai empressin cap expressió d'aquest caire.³⁶ L'any següent, en vistes de l'agitada situació de Barcelona, el secretari d'Estat consultà Ragonesi sobre l'oportunitat d'un acte pontifici dirigit a l'episcopat català que toqués també la "qüestió catalana".³⁷ El nunci li respongué que una iniciativa com aquesta «*sarebbe veramente opportuna*». Es podria aprofitar l'avinentesa, suggereix Ragonesi, de la publicació de la pastoral dels bisbes de Catalunya, de l'any anterior, perquè la Santa Seu els indiqués la conveniència d'exhortar llurs respectius clergats a dedicar-se a promoure l'acció catolicosocial i a mantenir-se lluny de les lluites polítiques. Però el nunci advertia clarament al secretari d'Estat, que «*sarebbe sommamente pericoloso entrare apertamente a parlare della questione Catalana*». ³⁸ Poc després, el cardenal Gasparri féu saber a Ragonesi que el papa Benet XV havia cregut convenient comunicar-li que volia meditar bé el moment oportú d'enviar un document pontifici als bisbes catalans.³⁹

35. Dossier mecanografiat del nunci Ragonesi adreçat al cardenal Gasparri, *La questione catalana*, amb data del 18 de gener de 1919, 11 pàgines. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 263-293. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 687. La documentació de la capsa 765 del fons de la Nunciatura de Madrid, fascicle 3, en la *posizione* 385 té el títol: *La questione Catalana. Notizie Politiche*. L'informe de Ragonesi sobre la "qüestió catalana" es troba també en l'ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1204 471, ff. 1-21.

36. La Santa Seu estava naturalment al corrent de la Carta col·lectiva dels prelats de Catalunya, Barcelona 25 de setembre de 1918. Carta de Ragonesi al cardenal Gasparri. Madrid, 8 de març de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 298-301 (minuta). CORTS I BLAY, *Regests* núm. 688. La *Carta pastoral colectiva de los prelados de Cataluña*, extreta del «Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona» 60 (1918), la va fer arribar el nunci al secretari d'Estat. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1212 472, ff. 25-33.

37. Telegrama del cardenal Gasparri a Ragonesi. Roma, 6 de març de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 307-310 (transcripció). CORTS I BLAY, *Regests* núm. 690.

38. Carta de Ragonesi al cardenal Gasparri, Madrid 9 de març de 1919. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1212 472, ff. 23-23v.

39. Despatx del cardenal Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 29 de març de 1919. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1212 472, ff. 33-33v. (minuta).

Encara que sigui avançant-nos als fets de Corpus del mes de juny de 1919, diguem aquí que els que sí reberen un document de Roma foren dos ordes religiosos ben coneguts. En efecte, aquella tardor de 1919, el nunci Ragonesi havia escoltat, romanent-ne ben sorprès, les queixes del jove rei Alfons XIII sobre el tracte que, a judici del monarca, rebia de la Santa Seu; per exemple, sobre el nomenament de cardenals espanyols. Una de les coses de les quals es lamentava el rei era que la Santa Seu no mostrava prou fermesa davant del creixement dels nacionalismes català i basc. Ragonesi, per a calmar Alfons XIII, escriví al cardenal Gasparri i li proposà d'emprendre diverses mesures, entre les quals la de "prohibir novament al clergat de fomentar i d'afavorir el moviment separatista del catalanisme i del biskaitarrisme".⁴⁰

Gasparri, seguint el consell del nunci, envià una lletra als generals dels franciscans i dels jesuïtes comminant-los a vigilar el catalanisme i el "biskaitarrisme" d'alguns de llurs súbdits d'Espanya. Una mesura semblant a aquesta havia estat ja adoptada l'any 1913.⁴¹ Recordem aquí com, paral·lelament a aquestes gestions de la Santa Seu sobre el catalanisme, del mes d'octubre de 1919, tenia lloc una altra acció també de Roma, "la qüestió del catalanisme de Montserrat".⁴²

Les notes que fins ací hem ofert haurien de ser suficients per a una primera aproximació a la posició tant de Reig i Casanova, com de la Santa Seu respecte a l'afirmació del catalanisme pels volts del 1919: ni el bisbe, ni Roma –podríem concloure nosaltres– restaren indiferents davant d'aquella situació, que tingué un episodi virulent arran dels esdeveniments del Corpus d'aquell any.

40. Despatx de Ragonesi al cardenal Gasparri. San Sebastián, octubre de 1919. *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1225 476, ff. 81-81v.*

41. Despatx del cardenal Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 18 de novembre de 1919. *ASV Arch. Nunz. Madrid 770 fasc.1, ff. 12-13.* CORTS I BLAY, *Regests* núm. 750. La carta circular del nunci Ragonesi, del 25 d'abril de 1913, adreçada als superiors dels ordes religiosos exhortant a la vigilància sobre llurs súbdits en relació al catalanisme és en l'*ASV Ibid.*, ff. 73-73v. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 789.

42. Sobre la reacció de la Santa Seu a les observacions que Alfons XIII féu al nunci, i de les quals ja n'hem parlat més amunt, el cardenal secretari diu a Ragonesi: «Sulla questione del Catalanismo, è ben che S. M. [Alfons XIII] sappia come la S. Sede non siasi mostrata né si mostri davvero indifferente a quanto riguarda ad essa», i a tal propòsit fa a mans la còpia d'una carta que, en nom del Papa, ha adreçat al provincial dels benedictins d'Espanya denunciant el "catalanisme extrem" que es vivia al monestir de Montserrat. Despatx de Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 17 d'octubre de 1919. *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1225 476, ff. 81-81v.* (minuta).

3. Els precedents immediats dels fets de Corpus de 1919

Exposem tot seguit alguns esdeveniments que, a més d'explicar l'ambient del catalanisme puixant de la segona dècada del segle xx, constitueixen els precedents immediats del Corpus de 1919.

L'assemblea de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat

Aquell mateix any de 1919, el dia 19 de gener, se celebrà una assemblea de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat –fundada pel bisbe Josep Torras i Bages–, al matí a la basílica de la Mare de Déu de la Mercè i, a la tarda, a l'església parroquial de Santa Anna de Barcelona. L'acte fou preparat per un full volant, *L'afirmació cristiana i el problema de Catalunya*⁴³ i per una carta de la Junta Directiva composta per Leonci Soler i March, Santiago de Riba i Manuel Carrasco i Formiguera, que explicava el que cercava «aquesta entitat religiosa i patriòtica»; això és, «demanar a Déu, per medi de Ntra. Sra. de Montserrat, la total reconstrucció espiritual i temporal del poble català i fomentar, per l'acció corporativa de la Lliga i la individual dels seus membres, la unió de la devoció cristiana amb l'amor al país en la pietat i la unió de l'ideal de la fe en el moviment catalanista».⁴⁴

El bisbe Reig i Casanova comunicà al nunci Ragonesi que no pensava assistir a l'acte religiós del matí del dia de l'assemblea de la Lliga Espiritual «*Catalanista*» –com hi afegeix el mateix prelat– de Nostra Senyora de Montserrat. Li féu saber igualment que, en canvi, hi prendria part el canonge Carles Cardó, que no havia comunicat res sobre el particular al seu Ordinari, i envià al nunci el programa de les activitats que es farien en l'assemblea del diumenge 19 de gener.⁴⁵ La representació del bisbe l'exercí l'abat Marcet, de Montserrat.

Els actes celebrats a la tarda del diumenge a Santa Anna foren presidits per Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat de

43. D'aquest full volant en tenia constància la nunciatura. *ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 336-337*. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 695.

44. Aquesta carta, amb els temes de l'assemblea que havia de celebrar-se el dia 19 de gener, havia arribat a la Santa Seu enviada per Ragonesi. *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1202 470 ff. 46-49*. Vegeu també BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 199.

45. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 16 de gener de 1919. *ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 318-325*. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 676.

Catalunya, i el secretari general de la Lliga Espiritual, Manuel Carrasco i Formiguera. Els acompanyaven les personalitats més destacades de la vida religiosa i del pensament catalanista. Hom justificà aquella jornada patriòticoreligiosa en el fet d'«apropar-se el dia en què Catalunya havia d'implantar la seva voluntat nacional». És en aquest sentit que els reports que es feren a l'assemblea eren adients a la temàtica nacionalista.

El canonge Josep M. Baranera tractà de la «Vindicació cristiana de l'autonomia: principis ètics i proves històriques». Un altre canonge, el doctor Carles Cardó, desenvolupà el tema de «L'ús de la llengua catalana en la vida cristiana i el problema català en la pietat». L'escriptor i polític Jaume Bofill i Mates parlà de «L'ideal de la fe en el moviment catalanista. Integritat espiritual del nacionalisme català. L'orientació del bisbe Torras i Bages en l'elevació cristiana de Catalunya».⁴⁶ Aquella tarda es llegiren fins a divuit conclusions, que després foren ben divulgades: «Un autèntic programa religiós-polític –diu Bonet i Baltà–, de cara a les eleccions generals que es preparaven per a ben aviat».⁴⁷

Assenyalem ara breument algunes de les conclusions de l'assemblea de la Lliga Espiritual per veure el seu abast tant en l'ordre religiós com en el camp polític. A una de les primeres conclusions que arribava –després d'haver explicat en què consistia el concepte d'«autonomisme» i de relacionar-lo amb el dret natural i cristià– era que on es troba «una veritable personalitat pública, se li ha de reconèixer el dret a l'autarquia, al seu govern autònom». Una altra de les conclusions de l'assemblea era la que deia «la pàtria dels catalans és Catalunya». Aquí es donava una notícia sobre quin era l'estat actual de Catalunya: «a) una entitat natural no reconeguda; b) una societat històrica maltractada; c) una nació renascuda cohibida». Es recordaven després «les prescripcions canòniques de la província eclesiàtica tarraconense» sobre l'ús del català en la formació cristiana, puix «l'evangelització en llengua estrangera és un costum detestable, perniciosíssim i destructor de la fe» i recomanava «a tots els catalans que exigeixin de les escoles» el compliment de l'ensenyament en català a l'aula i a la catequesi.

46. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1202 470, fol. 48*. Els nom dels canonges Cardó i Baranera que figuren en els temes de l'assemblea apareixen subratllats en la carta de la Junta Directiva de la Lliga Espiritual.

47. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 199. El fulletó imprès amb les *Conclusions de l'Assemblea de la Lliga Espiritual de N. D. de Montserrat* es pot veure en l'ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1202 470 ff. 50-51v*.

I en el camp politicoreligiós, l'assemblea de la Lliga Espiritual conclouia, també, que per a assolir la total reconstrucció temporal i espiritual de Catalunya, «que comença amb la instauració del seu règim autonòmic», calia conservar en l'orde polític el *statu quo* jurídic de l'Església, aplicant-lo l'Estat amb tota dignitat; i preparar eficaçment l'«homogeneïtat dels catalans segons la doctrina cristiana». Les conclusions de l'assemblea acabaven fent una professió de fidelitat a la Santa Seu i «a la jerarquia de la Tarraconense» refermant així la seva tradició «romana i popular».⁴⁸

El mateix doctor Reig i Casanova, que no ignorava les conclusions de l'assemblea de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, deuria adonar-se de com pensava una part notable dels seus fidels i dels seus clergues. La Santa Seu no ignorava tampoc ni l'acte, ni l'esperit que l'animava.

El capítol catedral i el sínode diocesà

Cap a aquell any 1919, el capítol catedral de Barcelona estava dividit entre els qui participaven de les aspiracions nacionalistes i els qui s'hi oposaven. Les desavinences es posaren de manifest quan es discutia a les Corts el que hom anomenava aleshores la qüestió catalana.⁴⁹ De la divisió del capítol, se'n féu ressò la premsa el mes de febrer de 1919,⁵⁰ i hi hagueren d'intervenir el mateix bisbe i el nunci apostòlic.⁵¹

48. *Conclusions de l'Assemblea de la Lliga Espiritual de N. D. De Montserrat*. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1202 470, ff. 50-58. Tot els textos de les *Conclusions de l'Assemblea* que hem posat entre cometes es corresponen amb els subratllats que hom pot veure en el text de les esmentades *Conclusions*, que es conserven en l'arxiu de Secretaria d'Estat.

49. Ja hem dit que el nunci Ragonesi envià a Roma un llarg informe sobre la "qüestió catalana". Madrid, 18 de gener de 1919. ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1204 471, ff. 1-21.

50. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 199.

51. El bisbe Reig i Casanova, contestant a una carta del nunci en què el representant de la Santa Seu protestava per un suposat telegrama enviat a Eduardo Dato pel capítol catedral de Barcelona, amb els qual els canonges s'haurien adherit a les posicions del ministre respecte a l'autonomia de Catalunya, desmenteix l'existència d'aquest telegrama. De la qüestió de la divisió del capítol, en parlà també la «Gaceta de Cataluña» del dimarts 4 de febrer de 1919. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 4 de febrer de 1919 ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 312-313. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 691.

Aquell mateix mes de febrer de 1919, dels dies 19 al 21, se celebrà a la seu el sínode diocesà de Barcelona. El bisbe Reig i Casanova trobà moltes dificultats durant la seva preparació. La causa d'aquests entrebancs, segons el mateix prelat ho manifestà clarament al nunci, fou «*el avance catalanista*».⁵²

D'aquest “avenç catalanista” dels pares sinodals, en parlà també «La Veu de Catalunya» dels dies 21 i 22 de febrer. Aquest periòdic explicà que els sinodals havien emprat el «*non placet*» per expressar llur disconformitat amb alguns punts de les Constitucions del sínode que el bisbe ja presentava com a definitus a les sessions. Per exemple, hom no volia que les Constitucions fossin publicades en castellà i en català, ja que en altres sínodes sempre ho havien estat en una sola llengua, la catalana. Igualment, fou un punt mot controvertit de les Constitucions el que feia així: «*Recomanem* que es faci la predicació parroquial en llengua catalana». Els sacerdots participants al sínode, en canvi, volien que la frase comencés d'aquesta altra faïçó: «*Manem* que es faci...», tal com ho disposaven els antics concilis de la Tarraconense. Aquest fou també el capteniment de l'abat de Montserrat Antoni M. Marcet. El mateix doctor Reig i Casanova, que presidia les sessions sinodals, hagué d'escoltar el sermó del doctor Castellet, rector de Santa Madrona, que explanà la doctrina torrasiana sobre els elements constitutius de la identitat catalana, i com recordava als seus auditors que les grans figures sacerdotals de Catalunya havien predicat tothora en català: sant Antoni M. Claret, els bisbes Vilamitjana i Climent, i el darrer bisbe català que tingué Barcelona, el cardenal Casañas, fill de la ciutat.⁵³

La publicació de les actes sinodals no es féu fins més d'un any després de l'acabament del sínode diocesà de 1919, quan ja li restava molt poc temps de pontificat a Barcelona al doctor Reig i Casanova.

*L'exhortació de Reig i Casanova sobre el deure electoral,
del mes de maig de 1919*

Una altra acció que comprometé molt el bisbe de Barcelona als ulls de molts dels seus diocesans fou la publicació de l'exhortació *So-*

52. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 16 de febrer de 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid 706 fasc. 2, fol. 400*. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 706.

53. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 199.

bre el deber electoral, el dia 10 de maig de 1919, apareguda també en la premsa diària. Aquest escrit, que apareixia en un moment en què hom cercava per damunt de tot la victòria nacionalista, caigué, especialment sobre l'element catalanista, com un gerro d'aigua freda.

En el document esmentat, el doctor Reig i Casanova donava les seves consignes a l'electorat catòlic observant que: «*A nadie se le oculta que las elecciones próximas decidirán el porvenir de España*», i concretant després: «*Atender en primer lugar a dar vuestro sufragio a la condición de católico al candidato [...] Relegar a segundo término toda consideración de partido de escuela*». Però, potser, el punt de l'exhortació que més malament encaixà la sensibilitat catalanista fou aquell en el qual el bisbe reproduïa un fragment, citat en català, d'un text de «La Veu de Catalunya»: «Avui a les terres d'Espanya, per una sèrie de circumstàncies notòries, no cal pensar en una revifalla de l'esperit religiós. No cal pensar sinó en una revifalla de l'esperit patriòtic. Però aquest esperit no és sentit avui sinó mitjançant els nacionalismes locals». El comentari del prelat a aquests mots, i que tant enutjà l'opinió nacionalista, feia així:

«Lejos de resignarnos y consagrar nuestra actividad a la revivencia del espíritu patriótico, deberíamos poner siempre a éste en segundo término y dedicar nuestro esfuerzo a reanimar el espíritu religioso como el medio más adecuado y seguro para la realización de nuestros anhelos patrióticos. *Avui* [sic] hoy más que nunca hay que pensar en tierras de España en la renovación del espíritu religioso [...]».

El resultat de les eleccions del 15 de juny a Barcelona fou de vuit senadors nacionalistes, que feren la majoria. Les eleccions a diputats del 7 de juliol foren guanyades per tots els candidats de la Lliga Regionalista.⁵⁴

Els electors catòlics seguiren, doncs, fidelment l'exhortació del bisbe a complir amb llur deure electoral; sols, però, que en una altra direcció, diversa segurament de la que llur pastor els apuntava.

54. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 200.

Cas de consciència de la Junta d'Acció Catòlica: fidelitat nacionalista i obediència al bisbe

Una de les conseqüències que tingué l'exhortació del doctor Reig i Casanova *Sobre el deber electoral* fou el cas de consciència que es creà a alguns dels vocals, de clar tarannà nacionalista, de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica. La qüestió moral consistia en com aquests vocals, després de l'exhortació pastoral de Reig i Casanova, podien conjuminar llurs principis nacionalistes amb la fidelitat al prelat, que apareixia als ulls d'altres catòlics com a anticatalanista, i que fou qui els nomenà per a aquell càrrec. D'aquesta manera, Joan Llimona, Josep M. Marquès i Jordi Olivar i Daydí escriviren, el 13 de juny de 1919, una carta confidencial al bisbe Reig i Casanova exposant-li aquest llur comú cas de consciència, que, d'altra banda, creien que era el mateix que tenien altres companys de Junta, i demanaven al bisbe que els expliqués «quina incompatibilitat hi havia entre llurs conviccions religioses i llurs sentiments nacionalistes».

Aquesta carta arribà igualment, com ja ho veurem aviat, a la nunciatura. Ara, en citarem, però, alguns paràgrafs sols per veure el pensament nacionalista en relació al fet religiós, i quina era també la mentalitat d'alguns –però no pas d'una minoria– dels més conspicus col·laboradors seglars del bisbe de Barcelona.

«Nosaltres, 11-1m. Senyor, tenim idees fermament nacionalistes. Professem aquestes idees perquè les creiem compatibles amb la nostra Fe Catòlica i d'acord amb els principis i ensenyances proclamats pels Sants Pares i els Bisbes; perquè creiem fermament que l'Església respecta i estima les fisonomies peculiars i exclusives dels pobles segons les seves costums, el seu idioma, les seves Arts, la seva Història i el seu Dret

Som nacionalistes no solament per respecte i veneració a la tradició eminentment cristiana de la nostra terra, sinó també per amor a Espanya [...] El principi de les Nacionalitats ha quedat definitivament consagrat com a segell propi d'una nova Edat històrica.

I essent això cert, Espanya no podrà substreure's a aquesta corrent impetuosa; més o menys tard haurà d'acceptar aquests principis nacionalistes fins ara rebutjats pels seus Governos; i l'autonomia, que uns temen i altres desitgen, haurà d'ésser realitat

viva pel bé d'Espanya, o del contrari, Espanya, la nostra Espanya, desapareixerà.

I és per això, perquè tenim aquesta pregoníssima convicció, que nosaltres som nacionalistes.

Doncs bé, tinguem en compte dos fets: per una banda nostra fe cristiana que hem d'estimar i defensar fins a morir i fruit després d'aquesta vida, i les nostres conviccions nacionalistes, i per l'altra l'opinió que té el poble de Va. Il·lma. a qui creu decididament antinacionalista, opinió que ara no volem judicar ni discutir, però que és un fet viu.

[...] Els catòlics nacionalistes, que són els més i que estan segurs que entre el Catolicisme i el Nacionalisme hi ha complet acord, ens miren amb prevenció que presidint-nos el Bisbe participem dels prejudicis antinacionalistes que en ell hi veuen; els catòlics antinacionalistes ens miren també amb prevenció perquè som nacionalistes i, segons ells, no podem merèixer la confiança del nostre Bisbe i gairebé ens col·loquen fora del cos de l'Església.»

[...] Pensi Va. Il·lma., per comprendre millor la nostra situació que, com hem dit, creiem fermament en què Catalunya obtindrà, a no trigar gaire, la seva autonomia; que el reconeixement oficial de la nacionalitat catalana serà un fet imposat per les circumstàncies per les quals el món travessa; que establir incompatibilitats entre els principis nacionalistes i el Dogma Catòlic és preparar per a Catalunya una autonomia anticlerical i atea, i que el nostre afany i contínua aspiració és treballar per aconseguir per a Catalunya una autonomia fidel a la Santa Mare Església, submissa al Pontificat Romà, defensora de la Fe, de mode que essent Espanya l'Estat més catòlic del món, sigui Catalunya la nacionalitat espanyola més catòlica.»⁵⁵

El doctor Reig i Casanova no respongué per escrit a aquesta carta.⁵⁶ El 25 de juny de 1919, els tres mateixos vocals la Junta d'Acció

55. Carta dels vocals de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de Barcelona, Joan Llimona, Josep M. Marquès i Jordi Olivari i Daydi, adreçada al bisbe Reig i Casanova. Barcelona, 13 de juny de 1919. Aquesta carta, la podeu veure reproduïda en l'APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 2. Vegeu també BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 200-201.

56. Així ho diu la relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 771 *fasc.2, fol. 222*.

Catòlica de Barcelona que li dirigiren aquesta lletra exposant llur cas de consciència, haurien de presentar també al bisbe llur dimissió, en gran part pels mateixos motius que els menaren a escriure aquesta carta del dia 13 de juny.

II. ELS FETS DE CORPUS DE 1919

Ja hem dit que ens havíem de referir a l'ambient d'exaltació patriòtica catalanista que es vivia Barcelona, i de les repercussions d'aquesta efervescència en la vida eclesiàstica i religiosa en general d'aquesta mateixa ciutat i diòcesi, per poder entendre les proporcions que adquiriren els incidents del Corpus del juny de 1919, en els quals intervingueren diverses institucions civils i eclesiàstiques, principalment el Bisbat, la Mancomunitat i també la Nunciatura Apostòlica.

Hem dit diverses vegades que analitzaríem els fets de Corpus a partir dels papers de l'Arxiu Secret Vaticà.⁵⁷ Una extensa documentació de gairebé més de dos-cents folis, escrits sovint per les dues cares.

1. L'actuació del bisbe Reig i Casanova en els fets de Corpus de 1919

El més implicat en els incidents de Corpus, el bisbe de Barcelona, deixà la seva pròpia versió en les lletres que adreçà al nunci Francesco Ragonesi i al seu amic el marquès de Comillas. Són, doncs, els documents que ara comentarem.

El doctor Reig i Casanova escriví al nunci, el mateix vespre del dia 19 de juny, solemnitat de Corpus Christi, com al matí va veure des del seu balcó que, a la torre de la catedral, onejava «una bandera catalanista», col·locada des del dia anterior a la tarda, sense que ningú li ho hagués anunciat.⁵⁸ Davant d'aquesta situació, que el prelat qualificà de "greu", dirigí una comunicació al degà –Pasqual Llopez– i al capítol catedral perquè, en no haver donat cap permís, es fes desaparèixer immediatament l'esmentada bandera⁵⁹.

57. Tota aquesta documentació es troba en l'ASV Arch. Nunz. Madrid capses 765 i 771.

58. Carta del bisbe Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 19 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 342-347.

59. Comunicació del bisbe Reig i Casanova al degà del capítol catedral. Barcelo-

Un cop enviada la comunicació al capítol, el bisbe va rebre aquell mateix matí un escrit del capità general de la quarta regió militar, Arturo de Cevallos, on li feia saber que ell també havia vist onejar des del dia anterior «una bandera que las gentes podrian interpretar como distintivo o emblema de algún partido o fracción política». Això, que ja resultava prou “impropi en un temple de l'Església universal”, deia el capità general, revestia aleshores un caràcter de delictes, puix que infringia els bans dictats per la seva mateixa autoritat, que continuaven vigents perquè no havia estat pas aixecat l'estat de guerra, i que prohibien exhibir banderes que poguessin “contribuir a excitar els ànims i passions”. Per tant, el general Cevallos havia de demanar al bisbe que corregís aquest incident «que es aún más de lamentar en el día de hoy en que celebramos solemnemente la fiesta de la Sagrada Eucaristía instituida por Aquel que es todo paz, amor y concordia.» El militar no en donaria part al Govern, perquè confiava que en un “termini brevíssim” el prelat hauria pogut comunicar-li que ja havia fet llevar la bandera.⁶⁰

El doctor Reig i Casanova contestà a l'acte l'escrit del capità general transcrivint la comunicació que havia dirigit al capítol ordenant la retirada de la bandera, i li deia: «Si bien se me dice que la bandera enarbolada es el mismo escudo del Cabildo; aun siendo así, la manera cautelosa con que se ha procedido y lo disimulado que está el signo que caracteriza dicho escudo [la creu blanca], me han obligado a dar este paso, aun antes de recibir la atenta comunicación de V.E».⁶¹ Amb aquest mots sembla que el bisbe deixava entendre que ell en la bandera que havia vist poca estona abans a la torre de la catedral va

na, 19 de juny del 1919. Document número 1 que acompanya com a al·legat la carta del mateix Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 19 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 344.

60. Comunicació del capità general accidental Arturo de Cevallos al bisbe Reig i Casanova. Barcelona, 19 de juny de 1919. Document número 2 que acompanya com a al·legat la carta del mateix Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 19 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 345v.-346.

61. Comunicació del bisbe Reig i Casanova al capità general. Barcelona, 19 de juny de 1919. Document número 3 que acompanya com a al·legat la carta del mateix Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 19 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 345.

percebre-hi la catalana, que a més hi havia estat enarborada amb “cautela”, és a dir, ocultant-li-ho el capítol de canonges.

Va donar, doncs, ordre verbal, i a la una de la tarda la bandera fou arriada.⁶²

En la carta a què ens estem referint, Reig i Casanova donava al nunci la seva explicació de com es va produir l'episodi de la bandera i de com això tenia a veure amb l'afirmació catalanista d'una part del mateix capítol catedral i de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat.

La bandera que fou hissada –amb el permís precisament del degà del capítol– apareixia a vista de tothom, segons el bisbe, com una «*bandera catalanista*» i no pas com la pròpia del capítol catedral.⁶³ De fet, el prelat relacionava en un cert sentit l'aparició de la senyera “catalanista” amb el cant dels *Segadors* que –segons el bisbe– fou entonat al claustre de la catedral, a la sortida de la Missa de comunió general que s'hi celebrà el matí del dia de Corpus.⁶⁴ Aquesta Missa fou

62. Segons un Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, del qual parlarem de seguida, les paraules textuais del bisbe dirigides al canonge ardiaca del capítol catedral, doctor Casañas, foren aquestes: «ESTA BANDERA, FUERA». Aquest mateix Informe diu el següent: «En fer aquella tarda [la vigília de Corpus] la diària informació al Palau Episcopal, els periodistes reberen la notícia autèntica que el senyor Bisbe havia donat ordre de fer arriar la bandera de la seu, i observant ells que era cosa molt greu publicar la nova en aquella forma, els fou dit amb insistència que convenia que es fes constar que l'ordre havia sortit del senyor Bisbe.» Informe presentat per la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat, a petició del Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya, sobre els fets ocorreguts en la diada del Corpus. Barcelona, 15 d'agost de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 183v.

63. «Parece que lo sucedido ha sido lo siguiente. Durante mis cinco días de ausencia [per mor de la visita pastoral], el canónigo Obrero, que lo es el Sr. Arcediano, dijo al Sr. Dean, que lleva aquí unos dos meses, que para la fiesta de Corpus, se colocaría en la torre la bandera del Cabildo. El sello del Cabildo consiste en las barras catalanas o aragonesas y una cruz que ocupa de extremo a extremo todo el campo de dichas barras. La bandera que se había colocado, pues no existía ejemplar alguno, ha sido hecha expreso para este caso, colocando la cruz tan pequeña y disimulada, que apenas se veía, apareciendo a la vista de todos como bandera puramente catalanista.» Carta del bisbe Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 19 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 343.

64. Transcrivim a continuació la versió que sobre el cant dels Segadors donava un Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat sobre el fets de Corpus. D'aquest Informe, en parlarem detingudament més endavant. Diguem abans que l'esmentat Informe explica com a la Missa de la catedral assistiren més de dos mil

encarregada per una comissió de senyores de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, al cap de la qual hi havia les mullers de Puig i Cadafalch i de Josep Bertran i Musitu, aquest darrer cofundador de la Lliga Regionalista. La carta de Reig i Casanova al nunci acabava així: «*Se me anuncia que ésta es la primera de la serie que me tienen preparada para crearme conflictos y hacerme aquí imposible la vida*». ⁶⁵

Abans de continuar amb els esdeveniments de la tarda de Corpus, hauríem de recollir aquí el que en diu un Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat. ⁶⁶ Aquest document insisteix particularment que la bandera regalada per la Lliga Espiritual per celebrar el sisè centenari de la institució del Corpus a Barcelona era la del capítol catedral: les quatre barres amb una «esplèndida i amplíssima creu blanca» —a diferència precisament de la que en tals ocasions onejava al campanar de la catedral fins l'any 1910, que era només la catalana.

fidels i que, a causa de l'ambient enrarit que ja hi havia al capítol, per mor, sobretot, de la reacció d'alguns canonges a l'aparició de la bandera al campanar, la plàtica de la Missa de Comunió general, que s'havia pronunciat sempre en català, s'hagué de dir aquesta vegada en castellà *pro bono pacis*. Acabada la Missa, «foren beneïts i repartits als assistents els rams de ginesta, bell costum de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat en actes consemblants, a la capella del Baptisteri dels claudres, i com que el jovent enardit de patriòtic entusiasme, esclatés en el cant de "ELS SEGADORS" la Junta Directiva els sofocà, en compliment de promesa contreta amb el doctor Casañas [de «pacificar els esperits»], tan instantàniament i enèrgica que no s'acabà de cantar ni la primera estrofa». Informe presentat per la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat, a petició del Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya, sobre els fets ocorreguts en la diada del Corpus. Barcelona, 15 d'agost de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 183.

65. Carta del bisbe Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 19 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 343. Al final del text mecanografiat hi ha una nota de puny i lletra del bisbe: «Vestido ya para trasladarme a la catedral se me anuncia que el Ayuntamiento y la Diputación se proponen retirarse, y no asistir a la procesión. De todo ésto doy también cuenta al Sr. Ministro de Gracia y Justicia». ASV *Ibid.* fol. 343v.

66. Aqueste Informe fou demanat el dia 30 de juny de 1919 pel president de la Mancomunitat Puig i Cadafalch al president i al secretari general de la Lliga, Leonci Soler i March i Francesc d'A. Manich Illa, respectivament. És un dels documents que foren enviats a la Nunciatura de Madrid per la Mancomunitat, tal com es veurà més endavant. Informe presentat per la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat, a petició del Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya, sobre els fets ocorreguts en la diada del Corpus. Barcelona, 15 d'agost de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc. 2, ff.177-186.

En efecte, l'informe de la Lliga Espiritual explicava que una comissió de senyores associades a la Lliga, Maria Cristina Güell i López, Paulina Tusset de Vallès, Dolors Gorina de Vall i Montserrat Fargas, obtingueren el permís de la comissió capitular⁶⁷ de les festes del sisè centenari de Corpus per a regalar i fer després hissar la bandera del capítol. La junta de senyores associades anà també a sotmetre a la vènia del bisbe aquest pla. El prelat diocesà no les pogué rebre i l'exposaren al president de cambra i govern del bisbat. El consiliari de la Lliga, el canonge Baranera,⁶⁸ obtingué el permís per a l'execució del pla de les associades i demanà que el mateix prelat els celebrés a la seu la Missa de comunió general en la diada de Corpus al matí, celebració que no presidí Reig i Casanova.

La Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, en parlar del fet de Corpus, palesava la divisió existent al capítol catedral pel que fa al sentiment catalanista. Deia també que els canonges Miguel Hospital i Juan Moreno Blanco, «que altres vegades havien fet mostra de sentiments hostils a les tradicions del país», en veure la bandera al campanar de la seu «s'irritaren fora mida», i que el doctor Moreno amenaçà fins i tot el degà del capítol, Pasqual Llopez, de denunciar el fet al capità general, si no feia arriar la senyera.⁶⁹ Amb tot, no foren els esmentats canonges els qui denunciaren l'hissament de la bandera, sinó

67. La comissió era composta pels canonges Josep M. Baranera, consiliari de la Lliga, Isidre Casañas, ardiaca, Jaume Bruguera, Jaume Cararach i Carles Cardó. Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 178v.-179.

68. El canonge Baranera, consiliari de la Lliga Espiritual, fou qui tingué cura d'estudiar des del punt de vista històric i documental la bandera capitular perquè les associades de la Lliga la poguessin fer fer per Corpus. El doctor Baranera esbrinà igualment si en aquell any de 1919 s'esqueia realment el sisè centenari del primer Corpus a Barcelona. El canonge es valgué per a aquests estudis dels pares Caresmar i Villanueva i del canonge Ripoll. Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 178v.-180.

69. «Aquesta discussió —diu l'Informe— fou presenciada pel redactor del “Diario de Barcelona”, D. Martí Manlleu, pel veí de la catedral, senyor Campà, i, en part només, per D. Bonaventura Gassol, assessor tècnic de Pedagogia de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. El primer advertí al senyor degà que la bandera hissada era la pròpia del capítol, el segon afirmà que un dels dos referits capitulars amenaçà la bandera amb els punys closos, i el tercer va sentir que un d'ells deia que allò era “una porqueria”.» Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 181v.-182.

uns particulars. A un d'ells el capità general li féu de resposta que «no faria arriar la bandera sinó per manament de l'autoritat eclesiàstica».⁷⁰

Les senyores associades a la Lliga, que feren tractes amb el capítol catedral, deixaren, també, un informe o declaració sobre llur intervenció en els fets de Corpus, en el qual negaven que llurs objectius haguessin estat de caire polític; foren, segons elles, de caràcter estrictament espiritual.⁷¹

Retornem ara als esdeveniments del dia de Corpus a la tarda segons els continua explicant el mateix doctor Reig i Casanova en una altra carta dirigida al nunci Ragonesi.⁷² L'alcalde de la ciutat, Antoni Martínez Domingo, ja havia anunciat al bisbe al seu palau, una hora abans que sortís la processó, que, possiblement, l'Ajuntament i la Diputació no hi prendrien part per mor d'haver fet llevar la bandera. El bisbe li digué que la raó de la seva actuació no va ser altra que mantenir el prestigi de la seva autoritat a la catedral. Semblà que l'explicació havia estat satisfactòria per al batlle.

Tanmateix, dues hores més tard, quan el bisbe es trobava ja a la sagristia per revestir-se per a la processó, se li presentaren la Diputació i l'Ajuntament en ple i li digueren que si no manava hissar novament la bandera no assistirien a aquell acte. La resposta del prelat va ser com la que havia donat una hora abans, però afegint-hi que si la bandera que havia onejat a la torre de la catedral no representava la del capítol, sinó que era la catalana, en estar la ciutat en estat de guerra, estava prohibida per l'autoritat militar l'exhibició de banderes. Les mateixes autoritats civils li preguntaren si ell s'oposaria a enarborar novament la bandera, en el cas que l'autoritat militar en donés el permís. El bisbe els digué que amb molt de gust hi accediria.⁷³

70. Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* fol. 183.

71. L'Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat acaba amb una Declaració Obligada de les senyores associades a la Lliga que constitueix una defensa davant d'aquells que les titllaren d'aprofitar el regal de la bandera al capítol per fer un acte de coloració política. Informe de la Lliga Espiritual de Nostra Dona de Montserrat: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 183-184.

72. Carta del bisbe Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 25 de juny de 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 765 fasc. 3, ff. 347-348.

73. El mateix Reig i Casanova diu en un altre lloc que les seves paraules paraules foren textualment: «[No me opondré] Antes al contrario, de mil amores, con el alma y la vida». Carta del bisbe Reig i Casanova al marquès de Comillas. Barcelona, 30 de setembre de 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 765 fasc. 3, ff. 374.

Les mateixes autoritats civils s'atansaren aleshores al governador militar Martínez Anido, que es trobava també a la catedral, el qual els digué que allò que li demanven no era cosa d'ell, sinó de capità general, que ja era a la processó dirigint la tropa. I així, diu el bisbe, la Diputació i l'Ajuntament es retiraren i donaren ordre que ho fessin igualment la banda municipal i els gegants que acompanyaven la processó. Dels representants del municipi, sols hi romangueren un tinent d'alcalde i dos regidors tradicionalistes. Altres corporacions civils –hi afegim nosaltres– deixaren també la processó, entre les quals el Col·legi d'Advocats i l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.⁷⁴

El dissabte següent ja aparegueren a la façana del palau episcopal pintades amb la bandera catalana i inscripcions com «Visca Catalunya lliure» i «*Muera el Obispo*», i el prelat rebé anònims insultants i cartes i visites de protesta i d'adhesió.

Després haurien de venir les reaccions oficials a l'acció dels fets de Corpus, que degueren, si més no, inquietar el senyor bisbe. En efecte, el dimecres següent al Corpus, el dia 25 de juny, la Mancomunitat de Catalunya anuncià a la premsa que havia pres l'acord d'encarregar als seus serveis tècnics d'elaborar un informe jurídic contra Reig i Casanova.⁷⁵ A l'Ajuntament de Barcelona es discutí, en la sessió aquell mateix dia 25, els fets que s'havien esdevingut per Corpus. D'ambdues accions oficials, n'estava perfectament informat el doctor Reig i Casanova.⁷⁶ I encara, igualment el dia 25 de juny, dotze socis de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica presentaren llur dimissió al bisbe, descontents de com es portaven les coses des del palau episcopal. La premsa se'n féu també ressò.⁷⁷

74. Així es pot llegir en l'escrit de la Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 211.

75. D'aquest Informe jurídic de la Mancomunitat, en parlem en el següent apartat.

76. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 27 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 352a-352v. El nunci contestà a aquesta carta del bisbe de Barcelona. Li deia: «Cuanto al incidente de la bandera, paréceme que V.E. obró en virtud de los vigentes decretos de la autoridad militar, dado el estado de guerra en que se encuentra la ciudad. Yo confío que se acallará pronto el alboroto, renaciendo la armonía y la paz». Carta de Ragonesi a Reig i Casanova. Madrid, 29 de juny de 1919. ASV *Ibid.*, fol. 353 (minuta).

77. Així es pot llegir en l'escrit de la Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 218, 220.

L'ambient creat, doncs, entorn del bisbe de Barcelona tingué encara més episodis desagradables. En efecte, el prelat hagué de tornar a sentir-se escridassat davant del seu palau, l'11 de setembre, per alguns dels qui venien de dipositar corones al monument a Rafael Casanova, els quals llançaven crits com el de «*Muera España, muera el Obispo*». També, el dia de la Mare de Déu de la Mercè, el 24 d'octubre, en assistir a la inauguració del monument al canonge Rodó, erigit en una plaça del barri barceloní del Clot, i tot just quan el bisbe començà a parlar, després que ho haguessin fet l'alcalde i altres oradors, s'inicià una xiulada per part dels presents a l'acte, que fou sufocada també amb aplaudiments, de la qual cosa es féu ressò la premsa.⁷⁸

Podriem acabar, doncs, aquesta primera aproximació als fets de Corpus relatats pel bisbe Reig i Casanova dient que la seva situació a Barcelona, creada en part pel seu capteniment –públicament percebut com a poc favorable a les manifestacions de l'esperit catalanista– havia esdevingut força incòmoda aquell estiu i tardor de 1919, fins al punt que el mateix prelat confessà al nunci que temia de “sofrir un atemptat personal”.⁷⁹

2. La reacció de Puig i Cadafalch als fets de Corpus de 1919

Un cop vista l'actuació del bisbe Reig i Casanova, passem a veure la reacció davant dels fets de Corpus de qui era aleshores el president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch. Ho farem

78. Aquestes reaccions populars, les explica el mateix bisbe en una carta adreçada al marquès de Comillas, a qui, en la salutació de l'encapçalament de la lletra, li diu «querido padrino». Carta del bisbe Reig i Casanova al marquès de Comillas. Barcelona, 30 de setembre de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 374.

79. «Como quiera que en enero último en las torres de algunas parroquias se hizo la bandera catalana, cuando aún no estábamos en estado de guerra, y en algún templo de la capital se puso también enorme bandera catalana, colgando desde la bóveda para celebrar comuniones y funciones religiosas, pensaba dirigir una circular, apoyándola en resoluciones de la Santa Sede, prohibiendo todo ésto, pero no me atreví, porque no me tachen de imprudente y provocador y lleguen acaso hasta el atentado personal [...] Me dicen muchos que la cosa tiene su gravedad, desde el punto de vista disciplinar y hasta dogmático. Hace dos años que por conducto de V. E. dirigí mis informaciones a la Santa Sede. Estoy tranquilo en mi conciencia y sólo le pido a Dios sus luces para la prudencia y el acierto para apurar el cáliz.» Carta del bisbe Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 25 de juny de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, ff. 347-348.

analitzant primer un article periodístic seu i després l'expedient que, sobre els incidents de Corpus, féu arribar a la Nunciatura de Madrid. I intentarem de descobrir també com veia un nacionalista convençut i amb un càrrec singular de govern com haurien de ser les relacions entre l'Església i la Catalunya que avançava, com ho creien els mateixos nacionalistes, envers la seva autonomia política en el marc de la realitat espanyola.

L'article periodístic "La Iglesia unitarista española"

En la carta que el bisbe Reig i Casanova envià al nunci Ragonesi, el 25 de juny de 1919, li feia a mans també un article de Josep Puig i Cadafalch, "*La Iglesia unitarista española*", publicat en el diari «El Sol» del dia 23 de juny de 1919.⁸⁰

Aquest article era encapçalat en el diari amb el títol *El incidente de la bandera*, i introduït per la redacció del periòdic amb aquestes paraules referides a Puig i Cadafalch: una «*persona tan notoria dentro del catalanismo*». Tractava fonamentalment de tres temes. El primer es referia a la política religiosa del govern, que volia convertir el catolicisme català en «*un cristianismo nacional español, paralelo al pseudopatriotismo español anticatalán*». El cap d'aquesta acció políticoreligiosa, segons Puig i Cadafalch, era l'arquebisbe de Toledo –Victoriano Guisasola y Menéndez,⁸¹ a qui devien ser aplicades les paraules del final de l'article: «*no admitiremos la tutela anticatalana de ningún legado de la Iglesia unitarista española*».

El segon punt de l'article blasmava l'acció del bisbe Reig i Casanova per haver fet arriar la bandera de la torre de la catedral el dia de Corpus, per la simple raó que era catalana. Segons Puig i Cadafalch,

80. Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 25 de juny de 1919. Vegeu el nostre APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 3.

81. Guisasola, quan era arquebisbe de València, fou qui proposà Reig i Casanova per a la seu de Barcelona. Dues cartes de Guisasola a Ragonesi. València 6 i 15 de desembre de 1913. ASV Arch. Nunz. Madrid 718 fasc.1, ff 104-107. Vegeu CORTS I BLAY, *Regests* núm. 442.

Sabem també que Guisasola, ja arquebisbe de Toledo, adreçà una lletra al nunci enviant-li un escrit que contenia una denúncia contra el "clergat catalanisa". Carta del cardenal Guisasola a Ragonesi. Toledo, 17 de juny de 1917. ASV Arch. Nunz. Madrid 756 fasc.1, ff 1-5. Vegeu CORTS I BLAY, *Regests* núm. 585.

aquesta decisió del prelat –que ofenia profundament els sentiments de molts com a catalans i com a catòlics– no havia estat altra cosa que un acte més del capteniment del bisbe de Barcelona de no emprar ell mateix el català, o de no deixar-lo parlar, en l'àmbit religiós i de la litúrgia, relegant així aquesta llengua «*como despreciable "patois" para las prédicas revestidas de cierto aire cómico popular*»; i una conseqüència igualment d'haver allunyat de manera sistemàtica dels càrrecs i de les prebendes el clergat més selecte i patriòtic de la seva diòcesi.

L'article *La Iglesia unitarista española* acabava planyent-se del caràcter gris i provincià que havia adquirit el capítol catedral, expressió d'un «*microcosmos de la política no catalana o de la política anticatalana*».

El Recurs de la Mancomunitat contra el bisbe Reig i Casanova

La segona i decididament contundent actuació de Puig i Cadafalch respecte als fets esdevinguts en el Corpus de 1919 fou la presentació al nunci Francesco Ragonesi d'un extens Recurs del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya contra el bisbe de Barcelona, signat pel mateix president de la Mancomunitat, i datat a Barcelona el 24 d'agost d'aquell any.⁸² L'acord de la Mancomunitat d'elaborar el recurs fou pres, però, el dia 25 de juny. La premsa, com ja ho hem dit més amunt, féu pública aquesta decisió i Reig i Casanova se n'assabentà a través dels diaris.⁸³

82. El Recurs de la Comissió Permanent de la Mancomunitat contra el bisbe Reig i Casanova –així l'anomenarem nosaltres– porta el títol següent donat per la nunciatura: *Ricorso contro il Vescovo di Barcellona Mons. Reig*, i es troba en *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, ff. 61-223*. El nunci comunica la recepció de la carta de Puig i Cadafalch i de tot el Recurs, el mes d'octubre, dient-li a més: «Estudiaré con todo interés cuanto en él se expone, y cuidaré de ponerlo en conocimiento de la Santa Sede». Carta de Ragonesi a Puig i Cadafalch. Madrid, 23 d'octubre de 1919. *ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 356* (minuta).

83. Així ho feia saber el bisbe al nunci. Li adjuntà també la notícia de l'acord pres per la Mancomunitat enviant-li un retall de la premsa barcelonina: «El Consejo permanente de la Mancomunidad considerando de su deber velar por el normal desarrollo de la vida catalana y atendiendo a los conflictos creados entre determinadas personalidades eclesiásticas y los sentimientos de la generalidad del pueblo catalán, acordó encomendar a sus organismos técnicos que le informen sobre la actuación jurídica a seguir por la Mancomunidad encaminada a lograr, dentro la normalidad canónica, la necesari-

Aquests documents de la Mancomunitat consten fonamentalment d'una carta particular de Puig i Cadafalch dirigida al nunci Ragonesi i del text del Recurs elaborat pels serveis jurídics del Consell Permanent de la mateixa Mancomunitat de Catalunya, acompanyat de molts al·legats com a base documental provatòria.

L'esmentada carta de Puig i Cadafalch al nunci Ragonesi era de caràcter particular.⁸⁴ La carta de què parlem, doncs, es referia al Recurs com d'uns escrits que tractaven del fet d'haver estat arriada la bandera catalana del campanar de la catedral de Barcelona. Puig i Cadafalch deia igualment al nunci que havia procurat que aquest afer "fos tramitat en l'esfera confidencial i privada després de l'incident públic i passional que a tots ens obligà a defensar la nostra pàtria i la catolicitat de l'Església". I acabava indicant a Ragonesi que: "Sense una pública satisfacció, no ens serà possible a molts reemprendre les relacions oficials amb el prelat; si continua així aquesta actual incipient separació que fa mal a l'Església i als nostres sentiments, serà difícil la situació del bisbe a Barcelona. Espero molt del coneixement que té V.E.I. del problema i de la tradicional política de la Santa Seu".⁸⁵

Aquest Recurs fou enviat a la Nunciatura de Madrid en una versió cal·ligràfica en català, acompanyat d'una traducció, mecanografiada,

ria armonía entre el pueblo de Cataluña y sus autoridades eclesiásticas». Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 27 de juny de 1919. *ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 350v.*

84. A diferència del Recurs, del qual tot seguit parlarem, la carta de Puig i Cadafalch era escrita en castellà. S'hi dirigeix al nunci dient-li «Distinguido amigo». Segurament, es degueren tractar personalment durant la visita que el nunci féu a Barcelona el 1918. Vegeu CORTS I BLAY, *Regest* núm. 665. Carta del president de la Mancomunitat de Catalunya Josep Puig i Cadafalch al nunci Ragonesi [Barcelona, 24 d'agost de 1919] *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 68*. També sabem que Puig i Cadafalch envià al nunci un llibre on s'explicava l'obra de la Mancomunitat durant els seus primers cinc anys d'existència. Carta de Puig i Cadafalch a Ragonesi. Barcelona, 1 d'agost de 1919. *ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc.3, ff. 364-367*. CORTS I BLAY, *Regest* 701. Ja hem dit més amunt que en el dossier del nunci adreçat al cardenal Gasparri, *La questione catalana*, amb data del 18 de gener de 1919, Ragonesi parlava també de la posició política de Puig i Cadafalch. Informe de Ragonesi al cardenal Gasparri sobre la "qüestió catalana". *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1204 471, fol. 4*.

85. Carta del president de la Mancomunitat de Catalunya Josep Puig i Cadafalch al nunci Ragonesi [Barcelona, 24 d'agost de 1919] *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 68*.

a l'italià.⁸⁶ Vet aquí les primeres paraules, solemnes, del Recurs d'una Mancomunitat que tenia consciència del paper que volia representar a Catalunya i de les relacions que creia que hauria de tenir amb l'Església:

«Una sèrie de fets, obedients tot ells a una tendenciosa orientació impresa per l'autoritat episcopal de Barcelona a les seves relacions amb el poble fidel –feta més ostensible en esdeveniments darrers– han determinat que el Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, sota pressió de l'opinió pública i considerant del tot el seu deure de vetllar pel normal espendiment de la vida catalana, prengué l'acord de fer les gestions conduents a obtenir la necessària harmonia en l'ordre esmentat de relacions.»

Entrant ja en el cos del document, s'hi fa observar l'existència a Catalunya, «en aquests últims anys de la seva renaixença patriòtica», d'un doble corrent en la cúpula eclesiàstica: el de la tradició genuïna de la jerarquia independent, que no seguia cap mena d'orientacions polítiques, i el corrent d'aquella altra jerarquia sobrevinguda que obeïa les «direccions polítiques dels partits espanyols». Dins del primer corrent, brillen els grans prelats de l'Església a Catalunya –continua dient el Recurs– com l'arquebisbe Vilamitjana, promotor de la predicació en la llengua del país, i el bisbe Català i Albosa, que féu publicar les actes del sínode de Barcelona de l'any 1890 en llengua catalana; fou d'aquesta manera que tots dos mitrats «renovaren l'antiga tradició canònica de la Tarraconense».

També eren considerats com a exemples d'independència del sucursalisme espanyol el cardenal Casañas, el bisbe Morgades, el sapientíssim doctor Torras i Bages, «definidor de la tradició catalana» i lloat per Pius X i Benet XV. I encara, el bisbe Urquinaona, que tot i no ser el català la seva llengua d'origen, s'esforçà a parlar-la amb els seus diocesans, i l'arquebisbe de Tarragona López Peláez, «benèvol sempre amb els problemes de Catalunya»⁸⁷. Aquests dos últims bisbes,

86. Vegeu l'APÈNDIX DOCUMENTAL NÚM. 4. La versió italiana del Recurs de la Mancomunitat es troba també en *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, ff. 62-67*.

87. Quan l'arquebisbe López Peláez arribà a Roma el mes de novembre de 1917, fou interrogat per Benet XV sobre unes seves declaracions al diari «Le Petit Parisien» en les quals suposadament s'havia posat al cantó de l'Entesa. En aquesta entrevista

bo i venint «d'altres nacionalitats ibèriques», eren l'exemple clar d'adequació al país on havien estat cridats a exercir llur ministeri i la prova de com, assimilant el seu esperit i la seva llengua, llur missió resultà fecunda.

L'escrit signat per Puig i Cadafalch constatava, però, que mentre en aquells moments s'estava produint un fort desvetllament de l'esperit catalanista, «la política unitarista espanyola, hostil a aquest redreçament de tot un poble», havia convertit la provisió de càrrecs eclesiàstics en arma de partit. «Els governants espanyols, emparant-se en les prerrogatives del Reial Patronat, han dut a terme una acció pregonament pertorbadora, car han pretès i a voltes han assolit, utilitzar els representants de l'Església com a col·laboradors en la seva lluita contra les reivindicacions del poble de Catalunya».

Un exemple d'aquests abusos dels polítics espanyols, amatents a «contrarestar la progressió de la identitat catalana», fou —com ho recorda el Recurs— el reial decret de 21 de novembre de 1902, signat pel comte de Romanones, que prohibia l'ensenyament del catecisme en llengua catalana, i contra el qual s'aixecà l'opinió religiosa de Catalunya dirigida pel cardenal Casañas i el doctor Torras i Bages. Mercès, doncs, a l'acció conjunta de pastors i fidels, aquell acte de govern acabà en l'atzucac. Aquest no fou pas l'únic intent encaminat a assolir la disminució del català en el temple, i quan això no havia estat possible, per l'oposició dels catòlics catalans, aleshores els «partits polítics centralistes han trobat en algunes autoritats eclesiàstiques una col·laboració eficacíssima [...] essent d'aquesta manera contrariats el fi de l'Església i les seves prescripcions de divulgar la veritat catòlica en la llengua pròpia dels fidels».

No deixava de constatar-se encara en el Recurs elevat al representant de la Santa Seu, que l'afany dels governants espanyols era de «cercar en tot elements coadjuvants a la seva tasca negativa envers Catalunya». L'esperit que els guiava a l'hora de proveir els càrrecs eclesiàstics —continuava dient el Recurs— era que els nomenaments recaiguessin preferentment en clergues no catalans. Això

amb el Papa, l'arquebisbe prometé «non pronunziarsi né pro, né contro il catalanismo». Despatx del cardenal Gasparri a Ragonesi. *ASV Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna 1153 457, fol. 18* (minuta).

feia que es produís un fort contrast amb amb les maneres d'actuar i de viure la clerecia catalana, fins i tot que tingués conseqüències morals, puix que la selecció de les persones no es feia sols mirant llurs virtuts, sinó, moltes vegades, els serveis polítics prestats.

D'aquesta política tendenciosa, se'n feia també un esment «desagradable i típic». Això és, que en el decurs del pontificat de Reig i Casanova, i més en els seus darrers temps, s'havia produït a Barcelona «una exasperació de l'al·ludida col·laboració pastoral a la política militant i unitària dels partits espanyols». A qui el Recurs assenyalava com el promotor d'aquest estat de coses era l'arquebisbe de Toledo, el cardenal Guisasola.

Eren molts els fets, segons el Recurs de la Mancomunitat, que constataven l'«estat agudíssim de l'acció anticatalana» del bisbe Reig i Casanova, com ara l'exclusió sistemàtica del clergat català dels alts càrrecs eclesiàstics i l'animadversió contra institucions diocesanes d'antiga arrel a la diòcesi. Però més que en cap altra cosa, allò que palesava el capteniment anticatalà del prelat era la prohibició de predicar en català els sermons de Quaresma a la catedral. També l'oposició del bisbe a l'ús de la llengua catalana als actes religiosos. I, al·ludint a l'exhortació del prelat *Sobre el deber electoral*, publicada amb motiu de les eleccions del mes de maig d'aquell mateix any de 1919, el doctor Reig i Casanova era acusat de prendre partit en lluites de naturalesa política «desnaturalitzadora de Catalunya».

Mes allò que, segons el Recurs, havia portat a desprestigiar el prelat barceloní, «ja prou discutit per la consciència general de saber-lo hostil al patriotisme català», fou la seva intervenció en els fets de Corpus. Això últim i la trajectòria anterior del bisbe de Barcelona «és la causa i origen de la present pertorbació, final d'un llarg procés d'hostilitat més o menys explícita, havent portat com a una de les més lamentables conseqüències la ruptura temporal, encara existent, de relacions amb les autoritats populars de Catalunya».

Fins aquí el cos del Recurs de la Mancomunitat contra el bisbe Reig i Casanova. Acompanyant-lo, hi anaven diversos documents a tall de proves. Els enumerem a continuació tal com apareixen titulats en català: Exemplar de «Las Noticias», corresponent al 17 de maig de 1919, en el qual es publica l'exhortació del Dr. Reig i Casanova *Sobre el deber electoral* (folis 75-78v.). Exemplar del «Diario de Barcelona» (data 20 de juny de 1919), que explica els fets ocorreguts en la diada de Corpus (folis 80-82). Exemplar de «El Correo Catalán», data

24 de juny, amb el comunicat de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, explicant la seva intervenció en els fets del Corpus (folis 90-91v). Composició de l'Ajuntament de Barcelona i significació política dels seus membres (folis 95-99v.). Actes de les sessions celebrades per l'Ajuntament de Barcelona en les dates següents: a) 18 de setembre de 1918 –Discussió de la participació de l'Ajuntament en les festes del Descens de la Verge de la Mercè; b) 25 de setembre de 1918 –Discussió de la proposició presentada pels regidors radicals censurant l'acte realitzat pel Sr. Bisbe en dedicar la ciutat de Barcelona a la Verge de la Mercè; c) 11 de juny de 1919 –Discussió de la participació de l'Ajuntament en les festes del Corpus (folis 102-149). Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament el dia 25 de juny de 1919 –Discussió relativa als fets ocorreguts en la diada del Corpus (folis 151-175). Informe presentat per la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, a petició del Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya, sobre els fets ocorreguts en la diada del Corpus (folis 177-186). Ressenya de la conversa que el dia de Corpus tingué el senyor bisbe amb el senyor president de la Diputació i l'alcalde de Barcelona (folis 189-193v.); la versió en italià d'aquesta Ressenya va del foli 195 al 197v.). Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona (folis 200-223).

D'aquesta abundosa documentació, seleccionarem aquells documents de més interès; això és, els que fan referència a l'Ajuntament de Barcelona i la Relació de la dimissió d'alguns vocals de la Junta d'Acció Catòlica de Barcelona.

L'Ajuntament de Barcelona i els fets de Corpus, segons el Recurs de la Mancomunitat contra el bisbe Reig i Casanova

Entre els papers del Recurs de la Mancomunitat de Catalunya, doncs, hi ha la Discussió de la participació de l'Ajuntament en les festes del Corpus de 1919. Aquesta sessió, però, ve precedida per la transcripció d'altres tres celebrades anteriorment. És de suposar que la comissió jurídica que elaborà el Recurs ho féu per mostrar les tensions existents al Consistori municipal i a la ciutat respecte al fet religiós.

El 18 de setembre de 1918, segons la còpia de l'acta de la sessió municipal d'aquest dia, els partits d'esquerra es van oposar a la participació de l'Ajuntament a les festes del setè centenari del Descens

de la Mare de Déu de la Mercè, que se celebraven aquell any. En aquesta sessió, l'únic regidor republicà català, Lluís Companys, va votar en contra i va invitar a fer-ho igualment totes les esquerres representades en el Consistori. Va guanyar la proposta contrària sols per vint-i-dos vots contra vint.⁸⁸

En una altra llarga sessió de l'Ajuntament de Barcelona, del dia 25 de setembre de 1918, va tenir-hi lloc la discussió de la proposició escrita presentada pels regidors radicals censurant l'acte realitzat pel bisbe Reig i Casanova en consagrar la ciutat de Barcelona a la Mare de Déu de la Mercè. El grup radical hi veié una intromissió de l'autoritat eclesiàstica, ja que era l'Ajuntament l'únic i legítim òrgan de la sobirania ciutadana. Els republicans radicals i el radical català Companys no deixaren de parlar aleshores de "manifestacions clericals" i del "clericalisme" que senyorejà aquelles jornades sobre la ciutat. La proposició fou retirada.⁸⁹

Un dels temes de la sessió del dia 11 de juny de 1919 fou la discussió de l'eventual participació de l'Ajuntament en les festes del Corpus i de l'ajut econòmic que cada any es feia. Ambdues proposicions foren aprovades –contra el criteri de gairebé la meitat del Consistori–, però el debat posà de manifest la divisió que hi havia sobre política religiosa entre regionalistes i monàrquics i les esquerres. En aquesta sessió, la minoria radical, en sentir-se els seus membres coaccionats pels regionalistes, arribaren fins i tot a abandonar la sala.⁹⁰

Aquest era, doncs, l'ambient del Consistori municipal previ a la sessió del dia 25 de juny de 1919, on es tractà de la participació de l'Ajuntament en les festes del Corpus. En aquesta sessió, la minoria

88. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 18 de setembre de 1918: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, ff.104-110.*

89. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 25 de setembre de 1918: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, ff.112-133.*

90. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 11 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. *ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, ff.135-149.* Citem les paraules recollides en acta del regidor Lluís Companys, que sintetitzen el posicionament de l'esquerra en aquella sessió: «El asisitir el Ayuntamiento en Corporación a la Procesión, no sólo representaba un agravio político a las izquierdas, sino una verdadera coacción que se les hacía». *ASV Ibid. fol 147.*

republicana radical preguntà a l'alcalde per què havent votat l'acord d'assistir en incorporació a la processó –tot i l'oposició de la meitat de l'Ajuntament– l'alcalde i alguns dels regidors comissionats per a aquest fi la van abandonar.⁹¹

Sobre aquesta discussió municipal podríem afirmar en línies generals que l'esquerra, tradicionalistes i liberals reprovaren la decisió de l'alcalde d'haver deixat d'assistir a la processó de Corpus, per anar així, probablement, en contra dels regionalistes.

Des dels rengles de l'esquerra es criticà també l'article del president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, publicat en el diari «El Sol», del qual ja hem parlat més amunt. Així, el republicà radical Rafael Guerra del Río es mostrà en desacord amb la visió politicoreligiosa de Puig i Cadafalch. Digué que semblava que en aquell article demanés “una religió especialíssima per a la regió catalana” i que es constituís com un “representant de Sa Santedat” en parlar de temes d'aquella índole. En canvi –deia Guerra del Río–, la minoria radical opinava que el qui representava el Papa era el bisbe diocesà.⁹²

Un altre republicà radical, Josep Jorge Vinaixa, qualificà l'article de Puig i Cadafalch –després d'haver-lo llegit en la sala–, de “cismàtic”, perquè pretenia de fer una mena d'Església catalana “separatista”, segregada de la d'Espanya i de Roma. Jorge Vinaixa hi afegí també que la retirada de l'alcalde i dels regidors fou “per exterioritzar la protesta contra el bisbe i el capítol”, que ja venia de temps enrera; i volgué fer constar igualment que, en el fons, allò que Puig i Cadafalch i els regidors regionalistes no acceptaven era que “hagués estat el bisbe el qui hagués fet retirar la bandera” de la torre del campanar de la catedral.⁹³

L'únic regidor liberal monàrquic, Marian Martí i Ventosa, digué que la decisió dels regionalistes de no participar a la processó de Corpus obeïa sols a la vindicació i al greuge que va suposar per al partit regionalista català la pastoral de Reig i Casanova *Sobre el deber elec-*

91. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, ff.151-175.

92. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV Ibid. ff. 153-154.

93. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV Ibid. ff. 156-158, 169-170.

toral. Als ulls dels regionalistes, segons Martí i Ventosa, l'única culpa del bisbe era de no ser català, “perquè havia comès la falta de ser valencià, perquè era espanyol”.⁹⁴ I el regidor republicà català Lluís Companys expressà també el seu parer dient que els regionalistes no haurien d’haver abandonat la processó i que l’arriament de la bandera de la catedral, tant si va ser per ordre del bisbe, com del capità general, fou un “greuge inferit a Catalunya”.⁹⁵

Els regionalistes centraren més aviat les seves intervencions sobre l’assumpte de l’aspecte de la bandera per justificar el capteniment de l’alcalde i dels regidors durant la processó de Corpus. El cap del grup regionalista, Lluís Duran i Ventosa, respongué als regidors de l’esquerra que en la bandera que havia fet arriar el doctor Reig i Casanova el dia de Corpus, tothom hi veié representada la de Catalunya, i que aquest fet constituí una veritable “ofensa a la terra catalana”. Duran i Ventosa digué també, en al·lusió al bisbe de Barcelona, que havia d’exigir-se als qui estan constituïts en autoritat: “el tacte necessari per no provocar conflictes entre els sentiments religiosos i patriòtics [...] ja que mereixem el respecte d’allò que és fonamental en les nostres aspiracions i sentiments”. Si el conflicte va esclatar i va adquirir aquelles proporcions fou, segons el regidor, perquè hom es trobava en uns moments en què no hi havia llibertat suficient per fer onejar la senyera catalana.⁹⁶

L’alcalde, el regionalista Antoni Martínez Domingo, després de la intervenció dels regidors, es referí, com el seu company de grup, Duran i Ventosa, a les greus circumstàncies polítiques del moment, amb l’estat d’excepció encara vigent, i a la falta de llibertat d’expressió. Després, l’alcalde digué que es retirà de la processó de Corpus no com una acció de protesta, sinó com “expressió pública d’un acte que per als catalans estava per damunt de les passions aïllades”. En efecte, l’acte de la prohibició d’onejar banderes altres que l’espanyola formava part, segons l’alcalde, d’un conjunt que el poder públic havia realitzat

94. Acta de la sessió celebrada per l’Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 166-167.

95. Acta de la sessió celebrada per l’Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 170-171.

96. Acta de la sessió celebrada per l’Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid.* ff. 158-162.

en contra de les aspiracions de Catalunya. Això féu que la qüestió de la bandera adquirís aquelles proporcions tan àmplies i aquell to d'ofensa. Ell i els regidors respongueren, doncs, a aquella consciència pública retirant-se de la processó.

L'alcalde explicà també als regidors el que ja sabem: que el bisbe Reig i Casanova hauria estat d'acord a col·locar de bell nou la bandera al campanar de la seu si hi hagués accedit també l'autoritat militar; però com que, per haver començat ja la processó, no fou possible d'obtenir-ho, en aquell moment l'alcalde donà ordre que la banda de música i el personal es retiressin.⁹⁷

Com a conclusió podríem dir que l'alcalde Barcelona i el seu partit van sortir d'aquella sessió del dia 25 juny de 1919 més aviat censurats pels altres partits, i que els d'esquerra van aprofitar l'ocasió per qüestionar novament la participació de l'Ajuntament en actes com aquell de la processó, i, en el fons, les relacions que tradicionalment es mantenien amb l'Església.

El bisbe Reig i Casanova, que estava sempre molt ben informat sobre allò que es referia a ell mateix, no anava pas desencaminat amb el judici que sobre la sessió dia 25 de juny –recollida en «La Veu de Catalunya»⁹⁸ va fer al nunci Ragonesi quan li deia: «*La sesión del Ayuntamiento del miércoles no fue favorable al alcalde y regionalistas, que sufrieron recios ataques de tradicionalistas, liberales y radicales, constantes en condenar su actitud*».⁹⁹

Dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica, segons el Recurs de la Mancomunitat contra el bisbe Reig i Casanova

Amb la documentació que acompanyava el Recurs de la Mancomunitat contra el bisbe Reig i Casanova hi ha una Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana

97. Acta de la sessió celebrada per l'Ajuntament de Barcelona el dia 25 de juny de 1919: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid. ff.* 171-173.

98. «La Veu de Catalunya» del dia 26 de juny de 1919. En les dues grans pàgines d'aquest diari on fou publicada la sessió de l'Ajuntament del dia 25 hi ha grans clapes de la censura militar. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 202.

99. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 27 de juny de 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 3, fol. 352a.*

de Barcelona. Aquesta Relació havia esta sol·licitada per Puig i Cadafalch a tres dels membres dimitits: Joan Llimona, Jordi Olivar i Daydí i Josep M. Marquès.¹⁰⁰

Els autors de la Relació de la Junta Diocesana partien fonamentalment del fet que llur dimissió i la d'altres companys fou la conseqüència lògica de la confusió politicoreligiosa patrocinada per alguns eclesiàstics. El primer a ser assenyalat en aquest sentit era l'arquebisbe de València, Victoriano Guisasola, per haver enviat un telegrama d'«adhesió, simpatia i estímulo» a la Unió Monàrquica Nacional i incitar pràcticament, d'aquesta manera, els catòlics a votar en contra dels regionalistes. Aparegué després l'exhortació del bisbe Reig i Casanova *Sobre el deber electoral*, i la Unió Monàrquica Nacional utilitzà aquest escrit i el telegrama per fer, des del seu diari «Gaceta de Cataluña», una campanya periodística negant sobretot la patent de catòlic a qui fos nacionalista. El bisbe de Barcelona no desautoritzà en cap moment els monàrquics de la Unió. Però, bo i després de les eleccions del 6 de juny, favorables als nacionalistes, les acusacions contra el prelat i altres eclesiàstics «prengueren increment i es manifestaren d'una faïçó ben explícita». Fou en aquestes circumstàncies quan, el dia 13 de juny, alguns vocals presentaren al bisbe el cas de consciència de la Junta d'Acció Catòlica de què ja hem parlat més amunt.¹⁰¹

La qüestió de la bandera en la diada del Corpus d'aquell any de 1919 –important, deia la Relació, perquè plantejava la lluita bisbe-capítol catedral i perquè la majoria de ciutadans hi veïé una injúria a la senyera catalana– fou motiu de fruïció per a la «Gaceta de Cataluña». Passats els fets de la processó de Corpus, el canonge Gabriel Auguet, vinculat a la Unió Monàrquica,¹⁰² i president de la Junta

100. Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 771 *fasc.2. ff. 201-223*.

101. Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Ibid. ff. 200-206*.

102. Els autors de la Relació parlen així del canonge Auguet: «Es deia que havia utilitzat la Casa Social catòlica com a centre electoral de la "Unió Monàrquica Nacional" i que havia dit que es complauria en ésser bisbe d'Urgell per a poder combatre allí la candidatura del seu actual diputat nacionalista, Don Josep M. Trias de Bes, catedràtic de dret internacional de la Universitat de Barcelona, vocal de la Junta Diocesana d'Acció

Diocesana, la convocà i donà com si haguessin estat ja presos dos acords que, segons ell, havien estat indicats i aprovats pel bisbe. El primer, era que les associacions catòliques i els catòlics en general signessin a Capitanía General un missatge d'adhesió a Alfons XIII per la consagració que va fer d'Espanya al Sagrat Cor de Jesús al Cerro de los Ángeles. El doctor Auguet donà també com a acordat que la Junta Diocesana en ple fes present al bisbe la seva adhesió «amb motiu dels disgustos que estava patint», i lliurà a la Junta una al·locució –firmada ja, sorprenentment, per la Junta Diocesana– i escrita sols en castellà, titulada *A Barcelona Catòlica*.

No tots els components de la Junta Diocesana acceptaren ni els acords presos unilateralment pel canonge Auguet, ni les seves iniciatives, i així els firmants d'aquesta Relació s'entrevistaren amb el bisbe el 23 de juny. L'entrevista fou també sorprenent. El doctor Reig i Casanova es revelà a aquells tres vocals de la Junta, tal com ells ho diuen, «partidari del reconeixement oficial de la nacionalitat catalana, “no de l'engrandiment de Catalunya [en paraules del bisbe] perquè aquesta és una frase vaga, sinó de l'autonomia integral de Catalunya. Jo voldria que vostès poguessin llegir en mon interior”». I els donà permís, espontàniament, perquè fessin públiques aquestes manifestacions. Els digué igualment que no havia aprovat els acords presentats pel canonge Auguet i que lamentava els continguts de la «Gaceta de Cataluña» i el telegrama de l'arquebisbe de València.¹⁰³

Després d'aquesta trobada amb el prelat diocesà, el canonge Auguet posà nous entrebancs a la Junta Diocesana d'Acció Catòlica no permetent sobretot que fos celebrada cap més sessió, i el bisbe no féu res per apartar aquests destorbs. D'aquesta manera, dotze vocals de la

Catòlica i de nissaga notòriament religiosa». Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 204*. El doctor Auguet era apreciat pel doctor Reig i Casanova, fins al punt que el proposà per a la mitra d'Urgell. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 15 de juny de 1918. ASV *Ibid. 761, ff. 6-11*. CORTS I BLAY, *Regests* núms. 634 i 675.

103. Relació dels fets que motivaren la dimissió d'alguns membres de la Junta Diocesana de Barcelona: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya contra Reig i Casanova. ASV *Arch. Nunz. Madrid 771 fasc.2, fol. 215*.

Junta presentaren llur dimissió el dia 25 de juny de 1919.¹⁰⁴ Els motius que exposaven tenien a veure amb el bisbe i amb la gestió del director-president de la Junta, el canonge Auguet. Pel que fa al bisbe Reig i Casanova, la lletra de renúncia feia així: «els dolorosos apassionaments que existeixen entre els catòlics de la diòcesi i especialment a Barcelona, per qüestions referents a les diverses maneres de veure la vostra actuació envers la Pàtria Catalana, no han pogut menys de manifestar-se dins de la Junta Diocesana i amenacen exterioritzar-se, cada cop amb més força, per haver estat avivats per fets recents de diversos ordres, que han commogut fortament la consciència ciutadana».¹⁰⁵ De l'entrevista de Llimona, Olivar i Marquès amb el doctor Reig i Casanova —en la qual es mostrà, entre altres coses, partidari de l'autonomia política de Catalunya— els qui subscrivien la carta de dimissió es planyien que aquests mateixos companys no haguessin pogut comunicar a la Junta en ple el que el prelat els va manifestar en aquella trobada.

La carta de dimissió de la Junta Diocesana va causar sensació a Barcelona i a tota la diòcesi, ja que fou publicada en «La Veu de Catalunya» i a altres periòdics d'Espanya. Reig i Casanova, que n'informà de seguida el nunci,¹⁰⁶ suspengué immediatament l'homenatge projectat en honor seu.¹⁰⁷

104. Carta a Reig i Casanova signada per Jordi Llimona, Joan M. Roma, Carles Sanllehy, Francesc Matheu, Josep de Sitjar i Llopis, Santiago de Riba, Joaquim Civera i Sormaní, Josep M. Marquès, Jordi Olivar i Daydi, Josep M. Trias de Bes, Joan Vallès i Pujals, Xavier Aragó. Barcelona, 25 de juny de 1919. Relació de la dimissió de la Junta Diocesana: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 771 *fasc.2*, ff. 218-220.

105. Carta de dimissió a Reig i Casanova. Barcelona, 25 de juny de 1919. Relació de la dimissió de la Junta Diocesana: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 771 *fasc.2*, ff. 219.

106. «Además, once de los 42 individuos que constituyen la Junta Diocesana de Acción Católica (de los once, nueve catalanistas muy declarados y dos vergonzantes) han renunciado su cargo, dirigiendo censuras al director de la Junta, que es el canónigo Penitenciario, habiendo pedido a los periódicos que publicaran su largo escrito de renuncia, a lo que no ha accedido, que yo sepa, más que "La Veu de Catalunya"». Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 27 de juny de 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 765 *fasc. 3*, fol. 352v. (nota manuscrita afegida en la mateixa lletra). La carta de dimissió fou publicada en «La Veu de Catalunya» del dia 26 de juny de 1919 en la part central del diari.

107. Carta de dimissió a Reig i Casanova. Barcelona, 25 de juny de 1919. Relació de la dimissió de la Junta Diocesana: Recurs de la Mancomunitat de Catalunya. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 771 *fasc.2*, ff. 220.

III. EL TRASLLAT DE REIG I CASANOVA A VALÈNCIA

Durant el mes de setembre de 1919 havien començat ja a córrer rumors del trasllat del doctor Reig i Casanova a l'arxidiòcesi de València –la terra nadiua del prelat– vacant per la mort de José Salvador y Barrera. També se'n féu ressò el diari «ABC» del dia 26 de setembre, els comentaris del qual repetiren després els periòdics barcelonins.

No eren, però, sols rumors. Al final d'aquell mes, el mateix bisbe explicava al marquès de Comillas que eren molts els qui pensaven en aquest eventual trasllat. Algú parlà aleshores amb el president del Consell de Ministres –Joaquín Sánchez de Toca–, que l'acolli molt bé. Tanmateix, els membres de la Unió Monàrquica, pensant que els catalanistes acudirien al govern de Madrid per fer treure Reig i Casanova de Barcelona, transmeteren al rei aquesta eventualitat. Si s'arribés a averar la sortida del bisbe de Barcelona, segons els monàrquics, podria semblar a molts el “trionf més sorollós de la Lliga”. El missatge a Alfons XIII degué produir el seu efecte, segons explica el mateix Reig i Casanova, ja que el president del Consell de Ministres canvià d'opinió respecte a la seva promoció.

L'eventual trasllat a València fou el motiu pel qual el bisbe de Barcelona escriví al marquès de Comillas al final de setembre de 1919, dient-li que *«ni directa ni indirectamente, ni de lejos ni de cerca, he de hacer jamás la menor gestión para que me saquen de aquí. Ni la índole de estos cargos, ni mi decoro me lo consienten»* i demanant a l'aristòcrata que assabentés ben bé el nunci i el rei de quina era la situació del seu ànim. El bisbe, això no ho podia fer personalment, perquè potser no seria rectament interpretat, i per aquesta raó s'adreçà al marquès per encomanar-li de fer aquesta gestió, *«a V. que me conoce, puedo decirle, que ni los temores de lo que aquí me espera, ni los atractivos que no puedo menos de tener para mi patria, consiguen apartar mi ánimo de la santa indiferencia con que deben mirarse estas cosas en la presencia de Dios»*.¹⁰⁸

Els rumors del possible trasllat del bisbe Reig i Casanova a València, doncs, no eren pas infundats i menys encara els moviments del govern, tal com ho havia explicat el mateix bisbe al marquès de Comillas. De fet, a la primeria d'octubre de 1919, el prelat comunicà

108. Carta de Reig i Casanova al marquès de Comillas. Barcelona, 30 de setembre de 1919. ASV Arch. Nunz. Madrid 755 fasc.3, fol. 375.

al nunci la visita que li féu l'arquebisbe preconitzat de Tarragona, Francesc Vidal i Barraquer,¹⁰⁹ enviat de part del president del Consell de Ministres –no sabem pas si amb el coneixement del nunci–, per tractar de la seva eventual promoció a València. El bisbe manifestà aleshores que compliria tothora la voluntat del representant de la Santa Seu.¹¹⁰

Sembla, doncs, que abans que Roma, qui s'interessà primer per la promoció del bisbe de Barcelona a València fou el govern de Madrid i no pas per castigar-lo, sinó per honorar-lo. Sabem que, a la primeria d'octubre de 1919, Alfons XIII expressà al nunci el seu desig que Reig i Casanova fos elevat a la porpra cardenalícia, i que el nunci li féu avinent aleshores el problema de la viduïtat del prelat.¹¹¹ El cardenal secretari d'Estat opinava el mateix sobre això últim que el nunci, afegint-hi però, que la Santa Seu reconeixia “primer que ningú els mèrits del prelat”. És per aquest motiu que el cardenal Gasparri indicà al nunci que podia transmetre al rei la bona disposició del Papa a elevar la seu de Barcelona al grau de metropolitana tenint-la immediatament subjecta a la Santa Seu, “cosa que, comportant una distinció estable i duradora a Barcelona, seria encara més apreciada i volguda que l'elevació a la porpra del seu pastor”.¹¹² No sembla per tant que, a mitjan octubre de 1919, Roma estigués pensant de treure Reig i Casanova de Barcelona, quan, per acontentar el rei i per reconèixer millor els mèrits del prelat, volia fer-lo arquebisbe i convertir aquesta seu en metropolitana.

Els rumors al carrer corrien i cresqueren encara més amb la notícia que Alfons XIII havia atorgat a Reig i Casanova la gran creu de Carles III. La nova es féu pública el dia 19 de novembre de 1919.¹¹³ No cal dir que aquesta decisió de la casa reial fou interpretada diversament.

La primera vegada, així ho sembla, que hom pot seguir

109. Diguem aquí que Reig i Casanova, en ser consultat pel nunci sobre el catalanisme de Vidal i Barraquer –candidat a Tarragona– no en donà cap informe negatiu. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 21 de febrer 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 764, fasc. 3. Vegeu CORTS I BLAY, *Regests* 675.

110. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 2 d'octubre de 1919. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 755 fasc.3, ff. 373-375v.

111. Carta de Ragonesi al cardenal Gasparri. San Sebastián, 7 d'octubre de 1919. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1225 476 fol. 80v.

112. Despatx del cardenal Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 17 d'octubre de 1919. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1225 476 ff. 83-84.

113. BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 202

documentalment algun pas de la Santa Seu per a la promoció de Reig i Casanova a València no és fins al mes de desembre de 1919. Així es pot veure en el report del nunci al cardenal Gasparri comunicant-li que el ministre de Gràcia i Justícia¹¹⁴ proposava el bisbe de Barcelona per a València. El nunci Ragonesi hi afegia que, en la darrera audiència que li fou concedida pel rei, ja el previngué dient-li que faria una proposta d'aquesta mena a fi de premiar Reig i Casanova per «*lo zelo svolto in favore dell'unità nazionale contro il catalanismo*». El nunci, per part seva, feia notar al secretari d'Estat que el ministeri pastoral del bisbe de Barcelona havia esdevingut força difícil a causa de la «*spietata guerra che gran parte dei Catalanisti gli hanno dichiarato*». Ragonesi era del parer, doncs, que Reig i Casanova ocupés la seu de València.¹¹⁵

El cardenal Gasparri contestà a Ragonesi, a la primeria de gener de 1920 i l'assabentà que ja havia presentat a Benet XV la proposta del ministre de Gràcia i Justícia sobre el trasllat de Reig i Casanova a València. El Papa, segons el secretari d'Estat, no es mostrà indiferent a aquest suggeriment; tanmateix, abans de prendre'l en consideració estimà necessari que, en vistes, sobretot, de les condicions polítiques en què es trobava Barcelona, calia pensar en un candidat idoni per a aquesta seu. Encarregà, doncs, al nunci que iniciés les gestions de recerca d'un tal candidat.¹¹⁶

Al final d'aquell mes de gener de 1920, el ministre de Gràcia i Justícia, Pablo Garnica, es presentà a la nunciatura per fer la presentació del català Ramon Guillamet i Coma, aleshores bisbe de Còrdova, per a la seu de Barcelona, per quan quedés vacant en el moment que el Papa decidís de promoure Reig i Casanova a l'arquebisbat de València. Al nunci li semblà que monsenyor Guillamet seria el candidat adequat per regir aquella “difícilíssima diòcesi”, perquè “era de Catalunya, però no catalanista” i pel seu caràcter “pacífic i circumspecte”.¹¹⁷ I així es

114. No tenim prou elements per a saber si el ministre de Gràcia i Justícia era Pasqual Amat i Esteve o Pablo Garnica, nomenat ministre d'aquesta cartera el 12 de desembre de 1919.

115. Report de Ragonesi al cardenal Gasparri. Madrid, 26 de desembre de 1919. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1238 482 fol. 22.

116. Despatx de Gasparri a Ragonesi. Vaticà, 3 de gener de 1920. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1238 482 ff. 23-23v. (còpia).

117. Raport de Ragonesi al cardenal Gasparri. Madrid, 23 de gener 1920. ASV *Segr. Stato, Affari Eccl. Spagna* 1238 482 ff. 18-19.

formà el procés de promoció de Reig i Casanova per ocupar la seu de València. El dia 8 de febrer, l'arquebisbe preconitzat d'aquesta arxidiòcesi pogué donar ja les gràcies al nunci pel seu nomenament.¹¹⁸ El dia 24 d'abril fou promocionat oficialment a València.

La Santa Seu féu algun signe de distinció envers el doctor Reig i Casanova, almenys així ho sembla a la vista de les dues dades següents. El dia 22 d'abril d'aquell any de 1920, el doctor Reig i Casanova sortí de Barcelona camí de Roma. Hi anà convidat pel Papa per prendre part en el consistori de preparació de les festes de la canonització dels beats Gabriel de la Dolorosa, Margarida M. d'Alacoque i Joana d'Arc.¹¹⁹ Un mes després se celebrà la Barcelona la imposició de la gran creu de Carles III concedida al seu bisbe per Alfons XIII, amb la presència del nunci, el qual presidí l'acte protocol·lari. La creu havia estat sufragada per subscripció popular. La cerimònia es convertí en una gran mostra d'adhesió al prelat.¹²⁰

CONCLUSIONS

Arribats al final d'aquestes pàgines podríem oferir les següents observacions a tall de conclusió.

La decisió del bisbe Enric Reig i Casanova de fer arriar la bandera de la torre del campanar de la catedral de Barcelona en la diada de Corpus de 1919 palesa la seva prevenció envers les manifestacions dels sentiments catalanistes. Per una banda, en l'acte del bisbe hom hi pot veure el seu enfrontament amb el capítol catedral o, més ben dit, amb aquells canonges que s'hi significaven per llur catalanisme militant com els doctors Cardó, Baranera i altres. I per l'altra, hi ha el fet que si Reig i Casanova féu llevar la bandera és perquè hi veia la senyera catalana i, amb ella, un acte d'afirmació catalanista, que no estava disposat a admetre quan era a les seves mans de poder-ho evitar.

118. Carta de Reig i Casanova a Ragonesi. Barcelona, 8 de febrer de 1920. ASV *Arch. Nunz. Madrid* 714 *fasc. 1*, ff. 161-162. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 411. En el procés de promoció de Reig i Casanova, les persones consultades no deixen de fer el judici que el bisbe de Barcelona "hagué de sofrir molt per part del catalanistes". ASV *Ibid.*, ff. 142-163. CORTS I BLAY, *Regests* núm. 412

119. Vegeu BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 202.

120. Vegeu també BONET I BALTÀ, *Reig i Casanova* 202-203.

Si haguéssim de definir ara la posició del bisbe de Barcelona davant del fet catalanista, fariem nostres les paraules de mossèn Bonet i Baltà, amb les quals encapçalàvem aquest article: «El doctor Reig actuà sempre amb una clara adhesió a les institucions centralistes i quedà excessivament indiferent a les actituds de reivindicacions catalanes, llavors vigoroses i exigents.»

És cert que, després del Corpus de 1919, la situació de Reig i Casanova en relació al clergat i als seglars de sentiments catalanistes de la diòcesi, i davant també de les institucions de govern de Barcelona, quedà força compromesa. És per això que hom podria pensar que aquesta mala maror fou la causa del seu allunyament de Barcelona. Tanmateix, després d'haver vist la documentació de l'Arxiu Secret Vaticà, podem arribar a la conclusió que Roma, en el cas del trasllat de Reig i Casanova a València no actuà, almenys com a primer mòbil, segons la praxi del «*promoveatur ut amoveatur*». En aquest canvi no hi hagué cap ombra de reprovació de les instàncies curials romanes per la seva gestió episcopal. En quedar vacant València, molts van veure l'ocasió d'un bon destí per al bisbe de Barcelona, sobretot perquè significava la seva promoció a un arquebisbat i, també, perquè era la seva pàtria. Si hi hagué ensem la intenció de sostreure el prelat de l'"oposició que li feien els catalanistes", això deuria ser una darrera consideració a les altres motivacions. La mort del titular de la seu valenciana es presentà més aviat com una ocasió per a promocionar i fins per honorar Reig i Casanova. Primer, per part del mateix Alfons XIII —que el volia premiar per la seva col·laboració a la "unitat nacional"— i, després de la nunciatura i la Secretaria d'Estat. Benet XV, un cop trobat el candidat idoni per a ocupar l'eventual vacant de Barcelona, acollí benvolent les propostes de promoció de Reig i Casanova que li foren presentades des de les diverses instàncies esmentades. Després d'això, el Papa tingué encara un gest de distinció envers el prelat convidant-lo a Roma.

El Recurs del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, del qual hem parlat més amunt, no arribà a Roma malgrat que el nunci s'hagués compromès a "estudiar-lo amb tot interès i a posar-lo en coneixement a la Santa Seu". La "crisi" fou resolta per part de Ragonesi no fent res; val a dir, en aquest cas, no donant-ne part a Roma.

La reacció de Josep Puig i Cadafalch arran del Corpus de 1919 no deixa de sorprendre un bon xic per la seva contundència. Fa adonar, això sí, de l'alt concepte que ell mateix tenia del que hauria de ser

l'autonomia política de Catalunya, que havia de ser molt més que allò que hi havia en aquells moments, la federació de municipis que constituïa pròpiament la Mancomunitat. L'actuació, en aquest cas, del seu president s'assembla més tost al capteniment d'un cap de govern que demana comptes d'un incident diplomàtic al representant de la Santa Seu. L'article en «El Sol» i el Recurs de la Mancomunitat contra Reig i Casanova donen l'oportunitat de veure de prop els sentiments de Puig i Cadafalch com a polític i com a catòlic. Aquest Recurs, tant pel seu contingut com pel seu estil, sobta força, sobretot si hom el paragona amb el to de les discussions que, justament arran dels fets de Corpus, tenien lloc a l'Ajuntament de Barcelona, on hom parlava ja amb vehemència de la separació de l'Església i de l'Estat o, almenys, de la no immisció dels òrgans de representació popular en qüestions i manifestacions eclesiàstiques o del clericalisme, com deien aleshores els rigidors d'esquerra.

Respecte a l'embranchida catalanista de les dues primeres dècades del segle xx, hom no pot pas afirmar que la Santa Seu hi hagués estat gaire receptiva; millor caldria dir que fou circumspecta i que adoptà mesures de contenció i fins de cautelar repressió. El catalanisme, que podia ser ensems nacionalista amb les seves reivindicacions polítiques, era vist per Roma més aviat com quelcom que podia perjudicar les relacions Església-Estat i sembrar també la divisó en el si del mateix àmbit eclesial on es donaven aquestes manifestacions. D'aquí ve que la Santa Seu sembla que prengué aquelles disposicions encaminades a evitar conflictes, com va passar sobretot amb Montserrat. Però, quan es tractava de trobar substitut a Reig i Casanova per a la mitra de Barcelona, la Santa Seu –per suggeriment del govern de Madrid i, també, per la praxi de Ragonesi en altres ocasions a l'hora de promoure bisbes catalans a Catalunya– estigué d'acord que el nou bisbe de Barcelona fos català, “però no catalanista”, tal com ho deixà ben clar a Roma el nunci Ragonesi.

La conclusió final seria que el ministeri episcopal a Barcelona d'Enric Reig i Casanova fou un bon pontificat, particularment en els camps apostòlic, social i de la reforma dels estudis eclesiàstics. El bisbe no fou pas una persona de poc talent i de migrades iniciatives, ans al contrari. Li mancà, això sí, un element que, aleshores, era molt important, per no dir imprescindible per al govern eclesiàstic de Barcelona, i era la sensibilitat o la comprensió envers un catalanisme que emergia «vigorós i exigent».

APÈNDIX DOCUMENTAL 1

Carta del bisbe Reig i Casanova al nunci Ragonesi
ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 5, ff. 358-441.

Barcelona, 24 de febrer de 1917

Mi venerado y muy querido Sr. Nuncio: gracias a Dios puede considerarse asegurado el éxito de las santas misiones generales que he dispuesto en esta Ciudad.

El concurso al acto inaugural de anteyer, la suma de seriedad que revistió y la asistencia ayer del pueblo a todas las iglesias y a todos los actos llenando literalmente los templos, hacen esperar que el resultado corresponderá al sacrificio que las misiones suponen.

Los misioneros son 96, de clero secular, de todas las órdenes y de todos los puntos de España.

De los impresos que por centenares de miles se han tirado, le envío adjuntas algunas muestras, habiéndose hecho ediciones en castellano y en catalán.

Calcule los gastos de la Misión en más de cincuenta mil pesetas.

Directa e indirectamente he hecho gestiones con directores y gerentes de bancos, talleres, fábricas, comercios, maestros públicos y privados, a fin de que faciliten cuanto puedan a sus subordinados la asistencia a las misiones,

Dios ha querido que alguna gotita de ajeno viniera a amargar las satisfacciones de estos días. He aquí el hecho:

Por encargo mío, costeada por mí, se confía la predicación de la cuaresma de la Catedral a alguna orden religiosa. Los dos años anteriores predicó un P. Jesuíta, y los dos anteriores a éstos un P. del Corazón de María. Creyó mi secretario que entraran en turno los Capuchinos y se dirigió al Provincial de éstos, quien designó al P. Federico de Berga, superior de una de las residencias que aquí tiene. Asistí a los dos primeros sermones que predicó en catalán. Teniendo en cuenta que desde hace unos diez años no se ha predicado en Catedral la cuaresma en catalán y que algunos no catalanes se me han acercado pidiendo que a lo menos en la Catedral se hiciera todo en castellano para poder tener donde refugiarse, llamé al predicador para indicarle que en lo sucesivo predicase en castellano, a lo que se negó pretextando que no tenía costumbre y le era muy difícil. Le dije si podía alguno de su Orden encargarse de continuar la cuaresma en castellano, y me contestó negativamente.

Como el Provincial era el que había designado el predicador, creí debía dársele cuenta de lo ocurrido; y el provincial ratificó la negativa del predicador, añadiendo que la significación catalanista de la Orden no les permitía predicar en castellano.

Teniendo en cuenta que en la Catedral se dá también misión, he suspendido, mientras dure ésta, la predicación cuaresmal, y para continuar la cuaresma me propongo buscar otro predicador.

Ya puede V. E. presumir las habladurías y los comentarios en todo sentido, juzgándose, generalmente, el hecho como gallarda actitud de rebeldía de los Capuchinos y como situación comprometida para el prelado frente a los catalanistas

Como es mucho lo que se habla de ésto y puede llegar a oídos de V. E., he creído del caso hacerle esta relación, aun cuando resulte algo pesada.

[Damunt de la carta de Reig i Casanova, hi ha escrit de mà de Ragonesi:]

Madrid, 26 de febrero 1917

Sin duda es el catalanismo una fuerza que puede ofrecer serios peligros, toda prudencia y cautela serán buena para conjurarlo, y evitar movimientos capaces de malograr en parte los más notables designios.

APÈNDIX DOCUMENTAL 2

Carta al bisbe Reig i Casanova dels vocals de la Junta Diocesana de Barcelona Joan Llimona, Josep M. Marquès, Jordi Olivar Daydí. ASV Arch. Nunz. Madrid 771 fasc. 2, ff. 206-210 (còpia).

Barcelona, 13 de juny de 1919

Actuant per indicació de Vostra Il·lustríssima en la Junta Diocesana d'Acció Catòlica, creiem que és deure del nostre càrrec dirigir-nos a Vós sempre i quan haguem d'exposar-vos fets i conceptes que, segons nostre criteri, s'hagin de tenir en compte per a determinar el sentit i la direcció de l'acció catòlica en aquest Bisbat.

El compliment d'aquest deure és, per a nosaltres, qüestió de consciència, amb la qual cap catòlic hi pot transigir; i en compliment d'aquest deure, per a nosaltres sacratíssim, parlant en nom propi i exclusiu, però creient interpretar el sentir i pensar de molts dels nostres companys de la Junta Diocesana, arribem fins a Vós, estimulats només que per la nostra fe cristiana i amb tot el gran respecte que un Bisbe ha de merèixer dels més humils dels seus diocesans, a fer-vos la següent exposició.

Nosaltres, Il·lm. Senyor, tenim idees fermament nacionalistes. Professem aquestes idees perquè les creiem perfectament i absolutament compatibles amb la nostra Fe Catòlica i d'acord amb els principis i ensenyances proclamats pels Sants Pares i els Bisbes; perquè creiem fermament que l'Església respecta i estima les fisonomies peculiars i exclusives dels pobles segons les seves costums, el seu idioma, les seves Arts, la seva Història i el seu Dret.

Som nacionalistes no solament per respecte i veneració a la tradició eminent cristiana de la nostra terra, sinó també per amor a Espanya. Va. Il·lma. ho comprendrà si ens segueix en la següent reflexió.

La revolució francesa va canviar el Dret Polític universal abolint les grans monarquies absolutistes i implantant un Constitucionalisme en tot el món civilitzat. La moderna conflagració, que tan profundes perturbacions ha produït inclús en els països allunyats d'aquesta lluita fera i sagnant, ha mantingut en suspens el pensament polític mundial per espai de cinc anys. I avui, Il·lm. Sr., l'interrogant tenebrós ja no existeix i es veu clarament que el Dret Polític universal experimenta un altre canvi de gran transcendència: dels Estats de constitució unitària passem als Estats de constitució federativa amb el reconeixement autònom dels seus components. L'Anglaterra ha reformat ja en aquest sentit la seva constitució política, i la França, l'Estat fins ara més unitari del món, ja estudia la seva transformació constitucional i es prepara al reconeixement oficial de les seves antigues regions històriques. El principi de les Nacionalitats ha quedat definitivament consagrat com a segell propi d'una nova Edat històrica.

I essent això cert, Espanya no podrà substreure's a aquesta corrent impetuosa: més o menys tard haurà d'acceptar aquests principis nacionalistes fins ara rebutjats pels seus Governos; i l'autonomia, que uns temen i altres desitgen,

haurà d'ésser una realitat ben viva pel bé d'Espanya, o del contrari, Espanya, la nostra Espanya, desapareixerà.

I és per això, perquè tenim aquesta pregoníssima convicció, que nosaltres som nacionalistes.

Doncs bé, tinguem en compte dos fets: per una banda nostra fe cristiana que hem d'estimar i defensar fins a morir i fruir després d'aquesta vida, i les nostres conviccions nacionalistes, i per l'altra, l'opinió que té el poble de Va. Il·lma., a qui creu decididament antinacionalista, opinió que ara no volem judicar ni discutir, però que és un fet viu.

La lluita política ha encès les passions, ha obscurit les intel·ligències i ha enterbolit la serenitat que els homes deuen tenir davant dels grans problemes polítics i socials. Amb el mateix atreviment amb què uns han gosat acusar d'antinacionalista a son Prelat, com a tal Prelat, els altres, verament antinacionalistes, qualificant-se de catòlics purs i exclusius, sostenen que els electors de les candidatures nacionalistes són traïdors a la Causa Santa de la Religió, i per a sostenir aquesta tesi, que reputem falsa i perniciosa, es valen del nom, del prestigi i de les paraules del Prelat, de Va. Il·lma., ells, els eterns rebels, qui no han dubtat en revoltar-se contra son Bisbe quan han cregut que son Bisbe era un destorb pel progrés dels seus errors i de la seva política.

Tots aquests fets, a nosaltres, que som catòlics i com a Vocals de Junta Diocesana, estem en el deure de vetllar per la Fe i de contribuir a la salvació de les ànimes, ens col·loca en una situació de gran violència, agreujada per l'actitud adoptada en aquestes eleccions pel President de la Junta Diocesana.

Els Catòlics nacionalistes, que són els més i que estan segurs que entre el Catolicisme i el Nacionalisme hi ha complet acord, ens miren amb prevenció creient que presidint-nos el Bisbe participem dels prejudicis antinacionalistes que en ell hi veuen; els catòlics antinacionalistes ens mirem també amb prevenció perquè som nacionalistes i, segons ells, no podem merèixer la confiança del nostre Bisbe i gairebé ens col·loquen fora del cos de l'Església.

I és per això, Il·lm. Sr., que humilment acudim a la vostra paternal sol·licitud per a exposar-vos aquests fets i per a pregar-vos que ens digueu quina incompatibilitat hi ha entre les nostres conviccions religioses i els nostres sentiments nacionalistes.

Pensi Va. Il·lma., per comprendre millor la nostra situació que, com hem dit, creiem fermament en què Catalunya obtindrà, a no trigar gaire, la seva autonomia; que el reconeixement oficial de la nacionalitat catalana serà un fet imposat per les circumstàncies per les quals el món travessa; que establir incompatibilitats entre els principis nacionalistes i el Dogma Catòlic és preparar per a Catalunya una autonomia anticlerical i atea, i que el nostre afany i contínua aspiració és treballar per aconseguir per a Catalunya una autonomia fidel a la Santa Mare Església, submissa al Pontificat Romà, defensora de la Fe, de mode que essent Espanya l'Estat més catòlic del món, sigui Catalunya la nacionalitat espanyola més catòlica.

Vegi en nosaltres, Il·lm. Sr., no més que zel per la Santa Causa de l'Església i respecte i submissió filial al nostre Bisbe, al qual besem el pastoral anell.

APÈNDIX DOCUMENTAL 3

Article de Josep Puig i Cadafach aparegut en el diari «El Sol» del dia 23 de juny de 1919.

ASV Arch. Nunz. Madrid 765 fasc. 5, fol. 347.

EL INCIDENTE DE LA BANDERA
LA IGLESIA UNITARISTA ESPAÑOLA

Parece indudable que hay una política religiosa, que tiene por jefe el arzobispo de Toledo y que pretende menguar, entre nosotros, el carácter católico del Cristianismo, convirtiéndolo en un cristianismo nacional español, paralelo al pseudo-patriotismo español anticatalán. Nosotros no pasaríamos por esta deformación del cristianismo, que es esencialmente universal, y de ello apeláramos a Roma, cabeza aún del mundo, y a nuestros santos catalanes, apóstoles de gentes de diversa patria.

El hecho de arriar la bandera barrada cruzada de blanco, símbolo de paz, bandera del Capítulo, bandera de la Santa Sede de Roma, cabeza de la Iglesia universal, no por otra razón, sino por ser la bandera catalana, nos ofende profundamente como a catalanes y cristianos católicos. Ello es una consecuencia al acto repetido de desterrar nuestra lengua de los templos y de las ceremonias (1), relegándola como despreciable "patois" para las prédicas revestidas de cierto aire cómico popular; y del hecho de alejar metódicamente la parte más selecta de nuestro clero, la más inteligente, la más sabia en la ciencia de Dios y de la Iglesia y la más patriótica, de los cargos y prebendas eclesiásticas.

Hoy, el Capítulo Catedral, en su mayoría, no es catalán (2). Ésto le imprime un carácter de provincialismo gris de los Capítulos catedrales compuestos de hombres enviados por los jefes secundarios de la política. Tal dignidad es debida a Barroso; tal obra se debe a Sánchez Guerra; tal a Suárez Inclán...

Y el Senado de la Santa Iglesia Catedral Basilica de Barcelona, viene a ser un microcosmos de la política no catalana o de la política anticatalana.

Ésto explica la Catedral por su fachada, por innoble iluminación eléctrica, de feria valenciana; por ésto tiene entre sus miembros canónigos delatores (recordemos a los antiguos canónigos muertos por la patria, muertos por el honor del secreto guardado, sepultado en nuestro claustro).

Los tiempos han mudado. El señor obispo arría nuestra bandera, la bandera de la Santa Sede, sin honor de ninguna clase.

Esperemos. Es el pasado, nuestros santos, lo que nos infunde esperanza. Y nuestra fuerza.

Enretanto, digámoslo claro: cristianos de la Iglesia Católica, que quiere decir universal, *no admitiremos la tutela anticatalana de ningún legado de la Iglesia unitarista española* [subratllat en el retall del diari].

Seguiremos en esto la tradición de nuestros antepasados, creyentes y defensores de su patria contra todos, por alta que fuera la dignidad, de la cual hiciera mal uso.

J. PUIG Y CADAFALCH

[Notes afegides per Reig i Casanova:]

- (1) Se predica siempre en catalán, salvo raras excepciones.
- (2) De 20 capitulares hay 5 no catalanes y 15 catalanes.

APÈNDIX DOCUMENTAL 4

Recurs del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya presentat al nunci Ragonesi i signat pel president de la Mancomunitat Josep Puig i Cadafalch.

ASV Arch. Nunz. Madrid 751 fasc. 2, ff. 69-74v.

Barcelona, 24 d'agost de 1919.

Una sèrie de fets, obedients tots ells a una tendenciosa orientació impresa per l'autoritat episcopal de Barcelona a les seves relacions amb el poble fidel –feta més ostensible en esdeveniments darrers– han determinat que el Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, sota la pressió de l'opinió pública i considerant del seu deure el vetllar pel normal espadiment de la vida catalana, prengué l'acord de fer les gestions conduents a obtenir la necessària harmonia en l'ordre esmentat de relacions.

En atendre aquest deure, el Consell Permanent ha evitat de recórrer cap actuació que, àdhuc considerant-la procedent dins la legalitat canònica, pogués semblar encaminada a exercir una represàlia, més que contribuir a la desitjada pacificació dels esperits i, per aquest motiu, entengué i acordà que el procediment més adequat era el d'acudir a la via diplomàtica canònica, adreçant-se a V. E. I. com a representant de la Santa Seu al Regne d'Espanya.

Acomplint aquest acord, l'infrascrit, en sa qualitat de President, s'honora trametent-vos, en forma reservada, una informació sobre els fets al·ludits, per ço com la resultància llur ha estat el commoure la consciència social de Barcelona, creant a Catalunya un estat d'esperit col·lectiu de recel en ordre a l'actuació episcopal, situació que cal sigui coneguda de la suprema Autoritat jeràrquica per Vós representada.

Amb la mateixa cura posada en l'elecció de procediment, i en el desig d'assolir la màxima objectivitat ha estat redactada la present relació, sense que dolgui, en mires a aquesta superior finalitat, un ajornament en la presentació que, d'altra banda, no pot pas significar una minva en l'oportunitat.

És, E. i I. Sr., un fet de fàcil comprovació el que a Catalunya existeix en aquests últims anys de la seva renaixença patriòtica un doble corrent de Govern eclesiàstic: d'una banda, la tradició genuïna de la Jerarquia independent de tota mira aliena a l'ideal i al bé de l'Església; d'altra banda, una acció del ministeri religiós sobrevinguda i convergent a l'assenyalada per les direccions polítiques dels partits espanyols. Quan la missió episcopal a la nostra terra s'és orientada en el sentit primerament esmentat, el prestigi i eficàcia social de l'Església han tingut una visible intensitat i grandesa. En els períodes i moments en què la segona tendència s'és imposada no sols ha minvat el prestigi extern d'aquells qui exercien autoritat eclesiàstica, sinó que a la reserva i desconfiança dels fidels s'hi ha adjuntat una veritable pertorbació de la vida religiosa, font de lamentables desviacions i conflictes.

La tradició d'independència del poder espiritual l'hem vista senyorejar sempre que la missió apostòlica religiosa no s'és mixtificada per la intromissió del poder civil, o quan és estat noblement vindicada contra aquest per il·lustres Prelats de memòria venerable. Sempre que aquesta tradició ha estat mantinguda, els problemes polític-socials de la nostra nacionalitat no sols no han estat ocasió de conflictes ni d'inintel·ligències, ans encara han pogut ésser intensament intervinguts per l'Església, i han ofert a la seva acció una facilitat de penetració i eficàcia.

Però quan els partits que dominen en la governació de l'Estat han pretès per tots els mitjans, àdhuc els religiosos, vulnerar la creixença i l'espiritualitat de Catalunya, quan s'és produïda una intervenció política en el poder eclesiàstic, atraient-lo al servei d'interessos estranys a la seva missió sagrada, aleshores els conflictes han sorgit necessàriament, tot produint-se estats de pertorbació com l'actual.

Més encara, quan la jerarquia eclesiàstica s'és regida per les normes de tradició invocada, ultra servir la seva independència davant tota intromissió política que la desviés de la seva específica actuació religiosa, ha estat amorosa i sol·lícita de les realitats concretes de la seva comunitat fidel.

Dintre aquesta actitud nobilíssima brillen les més altes representacions de l'Església a Catalunya en aquests temps darrers: l'Arquebisbe Vilamitjana, promotor de la predicació i la pietat en nostra llengua materna; el Bisbe Català i Albosa, en el Sinode de 1890, les Constitucions del qual, escrites en català, renovaren l'antiga tradició canònica de la Tarraconense; el Cardenal Casañas, el piadosíssim apòloga de les glòries religioses de la terra; el Bisbe Morgades, fundador del Museu Arqueològic de Vic i restaurador del Monestir de Ripoll, bressol de la pàtria i sepulcre de sos primers sobirans; el sapientíssim Doctor Torras i Bages, el definidor de la tradició catalana, lloct per les Santedats de Pius X i Benet XV.

Mes si l'exemple d'aquests Bisbes catalans pogués ésser titllat d'influenciament de llur origen, és corroborada llur actitud per l'apostòlica figura del Bisbe Urquinaona, d'una tan vasta popularitat entre els barcelonins, esforçant-se per a parlar-los en llengua catalana, projectant la seva missió de pastor a l'ordre de les necessitats materials, quan, clamant pel pa dels seus fills, defensava al Senat espanyol llurs reivindicacions econòmiques; i ben recentment la confirmen la posició decidida de l'Arquebisbe López Peláez, benèvol sempre als problemes de Catalunya i adaptat en son ministeri a les realitats socials dels seus súbdits i encara altres prelats que saberen superar personals afeccions tot cercant la plena eficàcia de llur missió pastoral. Aquest exemple de Bisbes vinguts d'altres nacionalitats ibèriques i dels quals, a voltes, els homes de partit n'esperaven una assenyalada actuació política, és la demostració més palesa de com és viva i exigent la realitat social de Catalunya i quant útil és a l'obra de l'Església l'espontaneïtat catalana de la tradició episcopal, repetidament al·ludida en aquest document.

Contrariant aquesta eficiència i compenetració mútua, ha esdevingut en aquests darrers temps que mentre el desvetllament de l'esperit català ha

intensificat el coneixement de la pròpia personalitat, la política unitarista espanyola, hostil a aquest redreçament de tot un poble, ha utilitzat la possessió del govern i els benefets inherents per a convertir la provisió dels càrrecs eclesiàstics en arma de partits i en mercè d'addicció, la qual cosa ha vingut a instaurar una forma novella de simonia, posant com a preu la prestació de serveis marcadament polítics, deixant-se de banda, en compensació, la manca de competència i àdhuc les tares personals (qualque vegada d'extraordinària gravetat) dels prebendats.

Aquest intervencionisme de la política en la vida religiosa de Catalunya pren, per tant, tota la seva intensitat en l'exercici del Reial Patronat, allunyant ben sovint de les dignitats eclesiàstiques de la nostra pàtria a la clerecia catalana i especialment en el tendenciós sistema de donar a les nostres Seus Prelats forasters desconexors de llur caràcter i necessitats. Aquesta diversitat i a voltes inadaptabilitat de temperament i de tendència entre tals Prelats i llurs diòcesis han donat a llur nomenament una significació anticatalana de conseqüències del tot desfavorables en l'ordre religiós.

Els governants espanyols, emparant-se en les prerrogatives del Reial Patronat han dut a terme una actuació pregonament pertorbadora, car han pretès i a voltes han assolit, utilitzar els representants de l'Església com a col·laboradors en la seva lluita contra les reivindicacions del poble de Catalunya.

Amatents els polítics espanyols a contrarestar la progressió de la idealitat catalana i en el desig d'estendre la llur acció negativa a tots els ordres del nostre viure nacional, no han fet pas excepció dels directament intervinguts per l'Església ni, en fer-hi sentir la seva intromissió s'han deturat davant dels perjudicis que esdevinguessin als interessos de la Religió dels atacs adreçats a qualsevol dels atributs nacionals de Catalunya. Ni la consideració d'aquests perjudicis, ni l'haver d'infringir la doctrina eclesiàstica els ha impedit de seguir per aquella via. N'és una prova manifesta el Reial Decret de 21 de novembre de 1902, signat per l'aleshores Ministre d'Instrucció Pública, senyor Comte de Romanones, prohibint l'ensenyança del Catecisme en llengua catalana, contra la qual disposició s'aixecà l'opinió religiosa de la nostra terra, dirigida per l'Em. Cardenal Casañas i el Dr. Torras i Bages. A aquesta acció conjunta de Pastors i fidels es degué el fracàs d'aquell acte de govern, tot i que la seva influència s'és feta visible en diverses avinenteses, inspirant en aquest ordre tota la possible disminució del català dins el Temple, sota pretext de l'oficialitat de la llengua castellana i ha resultat així que els partits polítics centralistes, fracassats en el seu objectiu, gràcies a l'actitud dels catòlics catalans, han trobat en algunes autoritats eclesiàstiques una col·laboració eficacíssima, per tal com lentament i parcial s'ha volgut arribar a allò mateix que d'una manera sobtada i pel manament ministerial es pretengué debades, essent d'aquesta manera contrariats el fi de l'Església i les seves prescripcions de divulgar la veritat catòlica en la llengua pròpia dels fidels.

L'afany dels governants espanyols de cercar en tot elements coadjuvants

a la seva tasca negativa envers Catalunya, l'esperit que els guia en la participació del proveïment de càrrecs eclesiàstics i el recaure aquests preferentment en clergues no catalans fa que a voltes no es mantingui prou rigorosament el decòrum extern de les dignitats ni l'austeritat tradicional de la nostra clerecia, la qual cosa vol dir que, si d'una banda els hàbits importants estan en pugna amb la manera d'ésser del poble català i amb la nostra concepció de l'exemplaritat en el viure sacerdotal, d'altra banda —cosa més greu que aquesta pertorbació en l'ordre dels costums— hem vist com moltes vegades, estant feta la provisió de càrrecs en consideració als serveis polítics més que a les virtuts dels clergues afavorits, s'ha arribat per aquests a greus mancaments a la moral i no pas d'una manera isolada sinó amb caràcter més ampli, transcendent, àdhuc, als centres de formació del ministeri religiós. Aquest mateix viciós sistema fa que els clergues prenguin a la consideració popular un caràcter de funcionaris o agents del poder públic i que moltes vegades, realment, als afers eclesiàstics els recaigui el mateix tractament de les coses burocràtiques impopulars.

D'aquesta política tendenciosa cal ara fer-ne un esment desagradable i típic.

En el decurs del bisbat del Dr. Reig, i més en els seus darrers temps, s'és produïda a Barcelona una exacerbació de l'al·ludida col·laboració pastoral a la política militant i unitària dels partits espanyols i que, externament almenys, respon a l'agressivitat que ha manifestat ben sovint els problemes de Catalunya l'actual Arquebisbe de Toledo en ses diverses visites a la nostra terra i en sos intents de direcció de l'Església a Espanya.

Fets múltiples constaten l'estat agudíssim de l'actuació anticatalana de l'actual Prelat de Barcelona, entre altres l'exclusió sistemàtica de la clerecia indígena dels alts càrrecs eclesiàstics i l'animadversió contra institucions diocesanes d'antiga arrel en la nostra vida religiosa. Però més que en altra cosa s'és vist en la prohibició de predicar en català els sermons quaresmals a la Seu barcelonina, gest que, ferint els més íntims sentiments dels fidels, produí un veritable moviment d'indignació, i podrien encara ésser esmentats altres fets que tenen per significació comuna l'oposar-se a l'ús de la llengua catalana en actes religiosos, fets representatius d'una veritable tendència d'esperit absolutament injustificable.

I encara aquests fets repetits, feridors de l'esperit col·lectiu i atemptatoris a una de les més nobles manifestacions de l'home, la paraula, han vingut acompanyats d'altres actes reveladors de tendències marcadament polítiques, prenent partit en lluites exclusivament d'aquesta naturalesa i en les quals per a res es debatien els interessos de l'Església i posant al servei de la política desnaturalitzadora de Catalunya els mitjans que haurien d'ésser reservats a l'adoctrinament dels fidels.

Mes un fet recent ha portat a interpretacions summament desagradables el prestigi del Prelat barceloní, ja prou discutit per la consciència general de saber-lo hostil al patriotisme català. En la diada de Corpus, i amb motiu del VI Centenari de la seva institució a Barcelona, una comissió distingidíssima

de Senyores associades de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, institució piadosa fundada pel Dr. Torras i Bages, organitzà, amb anuència de la Comissió de Canonges designada pel Capítol, festes religioses extraordinàries, entre les quals hi havia el lliurament a la Seu de la seva pròpia bandera, que ostenta la Creu del Capítol sobre fons de les barres catalanes, senyera tradicional de la nostra pàtria. Després d'onejar al cim del campanar de la Seu moltes hores, amb el degut permís de la susdita Comissió capitular, fou arriada per manament de l'Il·lustríssim Senyor Bisbe.

Aquest fet commogué la consciència ciutadana i obligà les autoritats populars que oficialment assistien a la processó del Santíssim Corpus Christi a cercar la deguda reparació a aquesta ofensa als més íntims sentiments patriòtics, simbolitzats en aquella bandera del Capítol, insígnia alhora de Catalunya. L'insistent actitud suplicatòria dels Excms. Srs. Alcalde de la Ciutat i President de la Diputació, personalment zelosos de la pau religiosa, fou inútil per recaptar del Prelat una fórmula satisfactòria, produint-se aleshores la retirada oficial i corporativa d'aquelles entitats de la Processó, sense que elles, patrocinadores d'aquell acte solemniat, deixessin de complir el deure religiós de retre públic acatament al Santíssim, com ho feren d'una faïç ben escaient en passar per davant de l'Ajuntament i de la Generalitat.

Amb aquest fet els sentiments dels barcelonins i de tots els catalans s'han sentit ferits d'una manera inusitada i violent. Res pot explicar semblant actitud episcopal, sinó és un esperit d'hostilitat incontenible contra Catalunya i així ho ha comprès i judicat l'opinió general de la ciutat, l'estat de la qual mai s'havia vist tan agitat com ara, amb lamentable desprestigi del seu Pastor. Ni un possible problema de jurisdicció interna amb el Capítol, que no creiem existeixi, ni la intervenció del Capità General, moguda per la delació d'un capitular foraster –intervenció que no fou comminatòria i devia ésser noblement desvirtuada– no podrien excusar aquest atemptat a la senyera d'un poble venerable per son origen i sa història, salvaguardada per les lleis, que penen rigorosament a aquell qui la injuria, més que més si per a assolir semblant finalitat s'ha d'ultratjar un símbol eclesiàstic que ostenta la Santa Creu. És, per això, comú sentir popular –que la Mancomunitat de Catalunya es permet recollir i manifestar de manera autoritzada a V. E. I.– que principalment l'actitud personal del Dr. Reig és la causa i l'origen de la present pertorbació, final d'un llarg procés d'hostilitat més o menys explícita havent portat com a una de les més lamentables conseqüències la ruptura temporal, encara existent, de relacions amb les autoritats populars de Catalunya.

La documentació acompanyatòria serà suficient per a justificar semblant opinió i assabentar-ne V. E. I., i per ella veurà com traspassant els límits del patriotisme, ha transcendit la present pertorbació, no solament en les corporacions populars, més també en organismes tan representatius com la mateixa Junta Diocesana d'Acció Catòlica.

Aquesta llarga i planera exposició dels fets, que la forma privada i informativa del present document justifica, l'hem creguda precisa, Excm. i Il·lm. Sr. per tal d'assabentar-vos de l'estat general d'aquest país en ço que esguarda

a la seva vida religiosa i concretament a les seves relacions amb les autoritats de l'Església.

L'entitat que m'honoro de presidir, òrgan representatiu de la unitat catalana, es creu en el deure d'insistir respectuosament davant Vós, representant directe de la Santa Seu entre nosaltres, en la necessitat d'ésser evitats en l'esdevenidor tota mena d'atacs a l'espiritualitat de Catalunya per part d'elements eclesiàstics, tal com ho reclamen el propi bé de l'Església i el respecte a la seva tradició, sempre amorosa de les llibertats civils dels pobles, i més encara si, com en el nostre —que en reivindica la seva restauració dins l'Estat espanyol— han estat fomentades i nodrides pel seu esperit civilitzador.

Vulgueu, Excm. i Il·lm. Sr., acceptar aquestes exposició i súplica, dictades pel deure de vetllar per la dignitat ofesa de Catalunya i amb el desig de veure, ensems, acréixer entre nosaltres els supremes interessos de l'Església.

